

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 5, 1872.

88—36. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Uj iskolai év küszöbén.

(Folytatása és vége.)

Kettő van. Egyik tőlünk függ, másik rajtunk áll. Törekedjünk, minél erősebb középtanodát teremteni. Tisztítsuk meg a hozzá ragadt idegen elemektől. Így szakítsuk el az elemi iskolát, mely a középtanodán kívül önálló létezési joggal és körrel bír. Fektessük minden erőnket a középtanodára. Tanítsuk a realekat a jelen mérvben, de jól, alaposan, és összhangzólag a középtanoda tudományos szellemével. Ne hangsúlyozzuk a hasznost a természettudományokban, hanem az igazat. Tüntessük fel úgy e szakot, mint az igazság valóságát a természetben; lehetőleg törekedjünk ösztönt gerjeszteni arra, hogy e téren szerzett ismeretek a többi ismeretekkel solidaris egységet képeznek; hogy az emberben az igaznak ismerete csak abban a mértékben becsülendő, a mely mértékben szolgál az erkölcsnek. Főleg, óvatosak legyünk a természettan erkölcsi oldala körül. Az ifju lélek még nem tud úgy szétválasztani. A gondolkozási formák nála még összzefolytnak, és nála minden ismeretnek morális utóhatása van. Ezért kell óvatosoknak lenni a természeti igazságok tárgyalásánál. Az erkölcsi szabadság ne vonassék kétségbe a természeti szükség tana által. Az erkölcsi szabadságnak van eszményvilága; a természeti necessitás a valót uralja. Ezért kell a természettan vezetőinek lehetőleg összhangzatosan eljárni azokkal, kik a szellemi lét törvényeit, elveit adják át az ifju léleknek.

Ez összhang ellen igen sok lón vétve. Vagy a természet-tanár igen szakember, és akkor megfelelkezik az általános műveltség követeléseiről, melyeknek kielégítése végett áll fenn a középtanoda; vagy néha a természettudomány indokolatlanul hagyaték ki az erkölcsi tényezők köréből. Mind ez régi dolog, de ez összhang létesítése, minden iskolai év kezdetén, égető szükséggé válik.

A másik oldalon, a human-órák alatt pedig a tananyag igen kevés; és a mi van, nem követke-

zetesen van beosztva. A latin, görög-irodalom e tekintetben leginkább el van hanyagolva. Mert lecke, míg 8 és nem 9 osztályunk lesz, volna elég; vagy legalább a jelen körülményeink közt elég. De nincs következetes egymásután. Roppant sok az építés újra kezdése, bontása, újra betetözése úgy, hogy a legfelsőbb osztályban sem állnak ott növendékeink, hogy a klaszszikusokat széptani és bölcselmi-erkölcsi oldalról élvezhessék. Pedig ez a fő. Mert ezért nyitjuk meg az ó kultúra nyelv forrásait, hogy az irodalmi termékeket a nyelv érzéken kívül minél nagyobb mérvben megismerjék és felfogják növendékeink. E végből szükséges volna, hogy a tanár és tanító személyzet közt minél sűrűbb érintkezés lenne, és a tananyag minél kisebb részletekig megbeszéltessek. Grammatika és mondattan oly egymás után és akkora mérvben adatik át, hogy a felső 2—3 osztályban, mikor az ifju lélek éppen nyiló félben van, a klaszszikus világ teljes frissességét lehelje be.

E tekintetben a német középtanodák mintául szolgálnak. Berlinben és Lipszében hospitáltam gymnasiumokban és tapasztaltam, hogy a 9 osztályon át oly részletekben is megvolt az egyöntetűség, hogy midőn egyik osztályból felsőbbre mentem át, teljesen megmérhettem a mennyiséget, melyet egy év alatt átdolgoztak. Nem sok az; de át volt dolgozva úgy, hogy többé alig kellett valamit ismételni. Ide járul azon szerencse, hogy roppant időt szánnak a klaszszikai irodalomra. Legkevesebb 6 óra a legfelsőbb osztályban is. Igaz, hogy a természetiek egy kissé háttérbe szorúlnak, és a francia-nyelvet még sem kénytelenek oly nagy mértékben tanulni, mint nekünk a németet, bár kötelezett tantárgy; de azért a fokozatot egymásutánban követhetnék. Az Unter prima és secunda, és az Ober prima és secunda, szóval a felgymnasium, ez uton oda haladt, hogy igazán jelentékeny mérvben ismeri az irodalmat, és az érettségi vizsgán Homert privatim készülve, egészen feladja; a latinnyelven pedig a nagy rész tisztességesen fogalmaz.

Igaz, hogy a természetiokra van Lipsében a Thomas-iskolában 2 rendes, vagy inkább szaktanár; a nyelvekre 9, nyelvészetben tudori rangot nyert, egyén, mi nálunk éppen fel nem található. Jól van, mondják, nekünk különleges viszonyaink vannak. Igaz; de a neveléstannak általános érvényű elvei vannak, melyeknek megsértésével az említett társadalmi bajt idézzük elé, melyet fentebb jeleztem. Ezzel szemben, e tisztán a mi szempontunk szerint elméleti nevelés mit idéz elé. Azt, hogy Németországon van valódi szellemi arisztokracia, és vezérszerepet játszik. A nép érdeklődik a tudományos kérdések iránt, érti az általános műveltséget; nem veszté el fejét a realis áramlattal szemben, és a mellett megteremté gyakorlati embereit is. A gyakorlat nem az egyetlen. A közvélemény a középtanodát tisztelnttel veszi körül. Szellemi központnak tekinti. Legelőkelőbb, legdere-kabb ifjúságát, képi ez intézetekben, úgy meglepi, hogy a párhuzamos osztályokat egymás után állítják fel. Az ifjúság szép, erőteljes, és az egyéniség magvát szívében hordja. Pedig, a ki e magot hordja szívében, azt nem a külső körülmények teszik bábbá, hanem annál a benső ember uralkodik. Az ilyen tud túrni, szenvedni, mert eszménye van. Láttam a felső osztályokban ifjakat, kik Sophocles örök szép mondásai-ból jegyzéket készítettek; kikenél külön füzet áll készen az extemporale — rögtönzött latin fordítás — és a fontosabb nyelvtani jegyzetek számára.

Ez ifjúság hozzá szokik a gymnasiumban a jegyzéshez. És ez ifjúságból kerül ki az egyetemi hallgatóság. És e nevelésnek mi az eredménye? Azon feltűnő jelenség, hogy míg nálunk az egyetemen bölcselmi és nyelvészeti szakban alig van hallgató; mert hisz ezek nem adnak kenyeret, addig Lipsében Curtius összehasonlító nyelvészeti előadásait 300—400 ember hallgatá velem együtt, és szorgalmasan, gyorsan írta minden szavát e tiszteleltre méltó nyelvésznek. Honnan került ki e sok műkedvellő, kiknek nagy része az előkelő és vagyonos körökből származott? A gymnasiumból. Tehát ily tiszteletben részesül az általános műveltség a „theoretikus“ német nemzetnél, melynek gyakorlati téren tett vívmányait naponta bámuljuk.

Ismétlésekbe elegyedném, ha kiemelném, hogy a munka-felosztás szigorú keresztülvitelének köszönhetik ez eredményt. A reale és human rész szorosán van elkülönítve. Minél többet markolunk, kevesebbet szoritunk. Nálunk ez elkülönítés igen gyengén van keresztül vive. Fődolog tehát, a klaszszikai

irodalmat úgy kezelnünk, hogy a morális eredményeket elérjük, és ne költsünk az ifjúságnál hanyagságot, a közönségnél közönyt e téren. A történelem és irodalom vannak hivatva azon magas erkölcsi elvek átadására és meggyökereztetésére, melyekhez az emberiség fejlődése folytán hosszszas, kétségbeejtő fluktuáció után eljutottunk. A főcél az eszményi iránti érzék felkeltése. Ez az archimedesi sark az ifju fejlődő lélekben. Az érzelmek, vonzalmak és égő szenvedélyek e zűrzavarában ez az a fonal, mely kivezet az erkölcsi fenség, a kiképzett, nyugott jellem magaslatára. Szép szavak; de mit értek alattok? Egyszerűen azt: non propter vitam perdere vivendi causas. Hassa át tanfériainkat még egyszer a hit, melylyel eddig csüngtek a human műveltségen; a reformáció korában megteremtett e magasztos elven: az élet célja magasabb az életnél. Az élet cél pedig: a szabadság, erkölcsiség, jóság, és igazság. Mindezt pedig elsajátítjuk, ha az igazat magáért kutatjuk, a természet titokzatos Isis leplei megett, és az emberi lélek rejtélyes bensőjében. Minthogy pedig az ifju szívet leginkább megkapja a szép, az igazság e visszazugárzása: minél több élvezetet és táplálékot nyujtsunk a szép után sovárgó léleknek. Nyissuk meg az ó kultura nyelv forrásait minél gazdagabban, mert a nyelvben, mint közetben, vonul el az igazság arany-ere.

E dolgokról fogok részletesebben szólni, és előadni e téren külföldi élményeim; de most, e cikk kerekedsége végett áttérek azon gyógyszerre, mely rajtunk áll. Rajtunk áll az, hogy egyesítve iskolánk tanár- és tanító-személyzetét, mint fentebb is érintém, egyesülve Kolozsvár és Erdély tanfériai-val, alkossunk egy együletet, egy kört, mely hasson a közvéleményre szóval, értekezésekkel, ünnepeyes összejövetelekkel, vagy pedig bizonyos külső alakot is öltve egyletileg. Hasson oda, hogy megnyerje az apákat teljesen, hogy gyermekeiket bizzák teljes bizalommal azokra, kik őket élő egyénekké akarják és segítik képződni; kik a bizonytalanság, forrongó belküzdelem viharaiban hányatott ifju lelkeket révbe jutni segítik. Meggyőzni minden lehető alkalommal a közönséget arról, hogy akkor nem veszjük el az anyagiakat, mikor a szellemieket keressük; hogy akkor nem szüntünk meg a földön járni, midőn előttünk az eszményiség vezér-csillaga ég.

De győzzük meg közönségünket főleg arról, hogy akkor van igazán egészséges társadalmi légkör, ha az alsó légréteg befogadja a felülről jövő fényt;

mert e fény éltet, termékenységet ad; e fény nélkül hidegség van az erkölcsi világban.

Ha törpeségre kárhozzatjuk magunkat, nagyok nem lehetünk; ha nagyságra nem törekszünk, jók sem lehetünk; mert csak az erkölcsileg izmos, nagy nép, lehet jó. Hugo Viktor mondja: *On n' est pas le meilleur, qu'en étant le plus grand.* Az ember abban a mérvben lesz jobb, a melyben nagyobb.

Igen, nőjünk egy kissé, mert ránk fér.

Hegedüs István.

A 48-iki XX. t. c. egy oly ábránd, mely mindigre ábránd marad.

E címet az erdélyi prot. közlöny jelen évi folyama 186 lapján tett szerkesztői megjegyzésből idézem!

Őszintén bevalva, megdöbbentőleg hatott rám e szerkesztői nyilatkozat, s nem tehetem, hogy erre vonatkozó nézeteimet röviden el ne mondjam. Egész oda engedő bizalommal remélve, hogy a n. t. szerkesztő ur ennek kibeszélhetésére nézve — nagy becsü lapjában — tért engedni sziveskedik.

Hát, csakugyan ábránd; még pedig mindigre ábránd maradna vallásos érdekeinket fejlesztő, s az ország törvény könyvébe igtatott, és fejedelmi szentesítést nyert 48-iki XX t. c.

E merész állítást olvasva, s ebből következtetést huzva, lehetetlen elfolytanom — a mindennapi tapasztalat által edigél is igazoltnak bizonyult — azon még merészebbnek nevezhető véleményemet, miszerint a törvényesen bevett keresztyén vallás felekezetek viszonzosságáról hozott, s 1868 és utolsó hónapjában szentesítést nyert LIII. t. c. is — a mi felekezetünket érdeklőleg — talán sok és nagy részben ábránd; kiválólag említve fel ennek 12 §-a utóbbi pontját, a mai napság is divó térítvény kizsárolását, s a 22 és 23 §§-ok tartalmát.

Ugy hiszem, felesleges, eseteket felhozni, melyek önkénytelen is megingatják e közel-multban hozott törvény szentségében vetett hitet, s honpolgári bizalmat. Naponta hallunk feljajdulásokat, melyek ez alkotmányos törvény lábbal taposásának fájdalmas érzéséből erednek. Hány helyt testi szemeinkkel láthatjuk társadalmunkban felfakadva azon vérző sebeket, melyeknek sajnását az idézett t. c. egyik vagy másik §-ának erélyes alkalmazása a leghathatosb gyógyir gyanánt hegeszthetne be.

Bizony,-bizony, aggasztólólag tehetnök kérdésbe, talán az ezen százados haj sikeres gyógyíthatása céljából feltalált gyógyszer, az alkalmazására szabadalmat nyert orvos — boldog emlékü B. Eötvös — halála után nem is szándékoznak a fel-felmerülő eseteknél kellő mérvben aplikálni?

Bizony,-bizony, vágyva várnánk, ha a polgári törvénynek minden egyes pontjait illetőleg, párt és felekezeti különbség figyelembe vétele nélkül, szereznének erőt és szentséget.

Én részemről, feltétlen édes reményt fűzök ennek előbb- vagy utóbb de minden bizonynyal bekövetkező üdvös sikeréhez.

S mintha hallanám már is viszhangzani a törvény kezelők hivatalos bureaujából e kecsgetető régi közmondást: „*Las-san a testtel!*“!..

És én épen e kecsgetető szóztól ösztönöztetve, veszek bátorságot, megcáfolni a n. t. szerkesztő ur fent jelzett nyilatkozatát, hogy t. i. a 48 XX t. talán nem mindigre ábránd!

Nem sértem a n. t. szerkesztő urat, ha becses figyelmét felhívom az 1868. LIII t. c. bekopogtatójára, mely is így hangzik: „Addig is, míg a vallás felekezetek egyenjogúsága törvény útján általánosan szabályoztatnék az 1848 XX. t. c. alapján“ sat. Ime tehát, ha bonckés alá véve, exegetáljuk e t. c. exordiumát az „addig is“ „alaján“, két szó nem tehet mást, minthogy a 48. XX. törvény nem egészen ábránd!! Inkább ebben is a nagy költő eme jóslata rejlik: „még jöni fog, még jöni kell, egy jobb kor mely után, buzgó imádság epedez százazrek ajakán!“ Én legalább egész benső hévvel s odaadással csatlakozom koszos költőnk e véleményéhez, megbocsát gyarlóságomnak a n. t. szerkesztő ur, ha ez édes reménytől áthatva, bátor vagyok kimondani hogy a „mindigre ábránd marad“ elvet nem oszthatom.

S miután ezen meggyőződésemet nyilvánosság elé hozni siettem; szabad legyen ez uttal egyszersmind saját énünket szinte igen közel érdeklő: „Elmélkedés az egyházi szolgák fizetése körül“ című cikre is, szerény véleményemet elmondani a következőkben.

A saját élet-történetéből meritett tapasztalatok után oly szakavatottsággal írott cikk szerzőjének véleményét, a midőn kivétel nélkül magamévá fogadni s aláírni késznek nyilatkozom, annak ímez állítása: „A kepe-rendszer s a közvetlen fizetés már túlélte magát, miatta ma-holnap szükségét lát a nyáj — pásztorban“ hiszem, mindnyájunk helyeslésevel találkozott; menyinyiben ez kézzelfogható s szemmel látható nagy igazság!!..

E nyilatkozata után a cikkíró fel is veti a kérdést rögtön, mondván: de hogyan rendeztethetnék legcélszerűbben a fizetések módosítása, termény vagy pénz fizetésre eszközözendő változtatással?

Nem akarom a t. olvasó közönség figyelmét ismétlésekkel fárasztani, csak is annyit mondok: szolgáltatásaink közül a ki netalán nem osztaná galambfalvi pap aa. élet philosophiáját, ne csak dolgozó szobája küszöbén belől gondolja el, s mondja ki ellenkező nézetét, hanem igyekezzék, e közlöny hasábjain tért foglalni; ugy hiszem, e közös ügy tárgyalását szives örömmel megengedi a n. t. szerkesztő ur?! Mondja el, menyinyiben nem adhat igazat emez állításnak: hogy a termény fizetéseknél hasztalan van okmányilag meg állapítva a menyinyiség és milyenség? E két testvér hazában ki ne hallotta volna valamikor hiveinek ez argumentumát: „nekem az isten ilyet adott!“

A pénz-fizetések ellenében itt nálunk Boregben is, minden charta módosításoknál felhozzák tanácsbiró társaim indokul, a bekövetkehető pénz-krizist, devalvációt sat. s azt mondják: a szegény földműves néposztály sokkal könnyebben teljesíti a termény-fizetést, mintha azt pénzre cserélni, kénytelen, mert ez utánjárását igényel, a mi pedig nem esz-közöltethetik oly könnyuen, mint a készet átadni.

Ez ellenvetés igaz ugyan, de jóakarattal ez is könnyen elhárítható; nézetem szerint ugyanis, az alkotandó chartákban a deválációkról is meg kell emlékezni, s az egyenértéket bárminő krisissre nézve, előlegesen megállapítani, szükség!.. Hátha a hivek e reájok rovott pénz helyett élelmi szerek által kívánják teljesíteni kötelezettségeiket: miért ne fogadná azt el hasonló értékben, különösen a szegényebektől a behivatalnok; midőn azt a pénz fizetés mellett úgy is piacon kénytelen volna beszerezni. Most a midőn megfordítva áll ügyünk: avagy nem fogadjuk-e el a pénzt, életnemüért? Ez uton legalább meg volna mentve minden lelkésztárs a termény fizetésnél szokásos vásárlás terhétől s árcsökkenés félelmétől, s a mi legfőbb, az életnemüekkel terhelt fuvaros szekeren való utaztatás kellemetlenségeitől, s az ezzel együtt járó hivatali tekintély kockáztatásától. Ennek ugyan egyszerű védekezése csak az lenne: hogy maga a pap ne kupeckedjék, hanem bizza ilyen ügyét másra! Ugyde hányadik állja ezt meg? Hányan nincs megbízható embere? Hányat kényserít reá a szegénység?! De tovább menve.

Ki önzetlenül vizsgálja egyházunk belső szervezetét, belátja, hogy az egyházi terheknek jövevény viszonyokhoz való szabályozása sok helyt multhatlan végrehajtást igényel, mennyiben a charta keletkezése óta részint leapadt tetemes mérvben a hivek száma, részint a birtok állás urbéri rendezés folytán annyira csökkent, hogy az egyházi teher csaknem elviselhetetlenné vált, s ily helyeken már valóságos nyomor a behivatalnokok élete; gyötrelme a hivek kötelezettsége; s mi természetesebb, mint a két részből származott nyugtalanság, panasz, surlódás, elégtelenség! S mi segíthetne ily körülmények közt a bajon más, mint azon intézkedés, hogy a megfogyott vagy elszegényedett egyház affilialtassék, s a fiatal erő ne foglaljon el oly állomást, mely csak nyomor fészke, hol a mindennapi gond, szükség elfeledtetni vele még a tanultakat is; hol képes nem lévén olvasmányokat beszerezni s a kor igényével haladni, lassankint az értelem behomályosodván, elparlagosul s így sokszor a legszebb talentum elásatik, elmecsevészik!!

Úgy hiszem, ez állítás valóságát nem szükség példakal illusztrálni, mennyiben fájdalom ez könnyen feltalálható lenne! De még:

A társítás mellett egyik kisegítő eszköz a kölcsön t a k a r é k m a g t á r a k f e l á l l i t á s a ! H o g y m i n ő h o z d e r ő v e l b i r e z ü d v ő s a l a p i t v á n y, B e r e g m e g y e t ö b b k i s e b b e g y h á z a i m á r e d d i g e l é t a p a z s t a l j á k ; v a n h e l y , h o l e k ö l c s ö n m a g t á r e l é g i t i k i m á r i s a b e h i v a t a l n o k o k t e r m é n y i l l e t é k é n e k e g y r é s z é t , é s s a j n o s , h o g y é p p e n n a g y o b b n é p e s s é g ű k ö z s é g e i n k h a n y a g o l j á k e n n e k a l a p i t á s á t ; h o l o t t i l y h e l y e k e n k e v e s e b b g y ű j t e l é k i s k e d v e z ő b b s i k e r t e r e d m é n y e z h e t n e !

De végezetre is, legcélhozvezetőbb kisegítő volna e szigoru helyzet közepette, ha az 1848. XX t. c. nem ábránd, hanem mielőbb való lenne! Remélem, a n. t. szerkesztőség nem pironkodnék, ha kimondott állítása ez egyszer tényleg megcáfoltatnék!

Noha tapasztalom, hogy egyház-kerületünkben is, ha ez ügy tárgyalás alá jön, szántszándékosan elodáztatik. Leg-

közlebb a nagybányai egyházmegye ez eszmének felelevenítése céljából átírt minden testvér egyházmegyéhez, indítványba hozván: hogy az állam erre nézve testületileg sürgöttessék, de az alföld gazdag egyházközségeiben dús vagyont élvező szolgatársaink iszonyodnak az állam fizetés elfogadásától, palástolva nézeteiket az autonomia feláldozásával; holott e miatt miért lenne szükség feláldozásra; tekintetbe kellene venni inkább az alsóbb csekély népességű és felette szegény egyház községek nyomoruságos helyzetét, és a kormányon ülő nagy tekintélyű hitsorsosainkkal együtt, és buzgalommal oda hatni, hogy 3-százados felekezeti keserű sanyargatásunk, elvégre — valahára beszüntetessék, és méltányossági szempontból, közvagyonból állami javadalmaszásban minden felekezet aránylag részesítették.

Lehetne-e ennek foganatosítására nézve kedvezőbb korszak a jelenleginél, midőn az ország kormányát egy oly férfi vezeti, ki mint dunamelléki ref. egyház kerületi főgondnok az ország szívében, majd mint békés-bánati s. gondnok a tiszán túli egyházkerület fővárosában, az úgy nevezett kálvinista Rómában, székelő egyházi kormányzó testületnek is tagja, s mind tudjuk, elég bőv ismerettel s tapasztalattal bir egyházaink nagy részének sanyarú körülményeiről, s rajta kívül, ha neveket nem említünk is tudjuk, miszerint a hongyülés minden pártjánál találni országos tekintélyeket, kik egyházi kormányzatunk belügyeivel is foglalkoznak, s jól tudják ide haza a nép terhelő viszonyait!

Avvagy, miért késik hát az egyházkerületek részéről is a sürgető felszólamlás; s jogos, méltányos követelése az ország közös vagyonának vallás felekezeti különbség tekintetbe vétele nélkül igazságos megosztására nézve?

A végrehajtó hatalom úgy is a világi kormány kezében levén, az igazság szolgáltató, vagy is exequens bírák hitfelekezeti különbség nélkül szerezhettek naponta kimerítő tudomást arról, mennyire súlyos a népre nehezült egyházi teher, s az ez alóli menekülhetés mily sok vizsály, sőt gyakran hitváltoztatás, áttérés eszközlője is!

Hiszem, hogy a már eddigelé is oly sok üdvös intézményt alkotott magyar kormány nem késlekednék itt is az ohajtott lépéseket megtenni, csak hogy az egyházi hatóságok által lenne minél nagyobb erélylyel ösztönözve, hogy így eljárását a háta megett oly kancsal szemmel álalkodó kat. klérus előtt is kellőleg igazolhatná! De így — néma gyermeknek anyja sem tudhatja vágyát — s méltán tarthat még attól is, hogy jóakarattal úgy jár, mint a népiskolai ügyekbe avatkozással?!

Valahol olvastam s emlékembe fel is jegyeztem e mondatot:

„A biztonsággal és boldogulással járó engedékenység mindig jobb, mint a zürzavaros szabadság!“

És én teljesen aláadom magamat ez elvnek!

Azonban, nehogy önző haszonleséssel vádoltathassam, elmondhatom én is amaz alföldi atyafiakkal, hogy részemről nem kívánom oly szívszakadva az állomasegélyt, mennyiben a felső egyházi hatóság belenyugvásával, barabási hivatással — a kepe rendszer beszüntetésére nézve — mindjárt első belépésem alkalmával kiegyeztem, s a papi fizetés közvetlen kezelését átruháztam a presbiteriumra; ők birtok

aránylag egymás között kivetik, s be is szedik minden hozzá járulásom nélkül; nekem csak az eredmény sikeréről számolnak, úgy hogy e miatt hivedim a legkisebb kellemetlenségem sincs!

Ez eljárást egész bátorsággal merem ajánlani paptársaim figyelmébe, mert csak is így lehet reánk nézve a hivatal viselésének terhe könnyű, s az iga gyönyörűség.

Egyéb iránt, még sem halgathatom s titkolhatom el azon vágyamat: mi szerint, szeretném biz én megérhetni azon kort, a mikor jelen fizetésem helyett egyenértékű öszszegről havonkint, vagy évnegyedenkint csak is egy egyszerű nyugtát volna szükség kiállítani, mivel most sok

gondot okoz részint a külön nemű terményeknek buza, rozs, széna elárúsztatása, részint azoknak különböző becsértéke, mely miatt lehetlen biztos számítás szerint intézni el a családi szükségletek fedezését.

Ugyan azért, mind önmagam, mind szeretett szolgatársaim, mind pedig kiválólag egyházi belügyeink üdvös szervezetét érdeklőleg ismét, meg ismét megújítom önzetlen szívből fakadt ezen ohajomat:

„Vajha az 1848: XX t. c. ne csak ábránd, hanem mihamarább való lenne!“ *)

Peterdi Károly,
barabási ev. ref. pap.

TÁRCA.

Pédagogiai levelek.

III.

(A szász-földön. A népoktatás-ügy az erdélyi szászoknál; nemzeti-ségi propaganda, s ennek befolyása a tanügyre. Köhalom, Szász-Kézd, Szász-Keresztur, Segesvár iskolái. A szász „Lehrer-Tag.“ Mit tanuljunk el, s mit ne tanuljunk el a szászoktól. N. Enyed népnevelési ügye, óvodája. Ábrándok a multak sötét romján a jövő felől. Itthon.)

Nagy Pista, nemzeti színészetünk bölcső-korában Thaliának egyik épp oly jeles, mint külön apostola, Debrecenben ezt írta egyszer ajtaja fölé: „Vagy megszokom, vagy megszököm.“ Nagy Pista az utóbbi „vagy“ által vélte kiegyenlíthetni a két ellentétet; nálam pedig mind a két „vagy“ szépen öszszefért, a menyinyiben úgy megszoktam a székely-föld vendégszerető népe közt, hogy utoljára önmagam maradási vágya elől kelle megszöknem. Hanem hát, a tudvány hajtja, űzi az embert, s vigasztalt az, hogy ha a szászok földén nem is találom meg azt a vendégszeretetet, mely fajunknak kiváló sajátja; de a magát mindenek fölött műveltnek, s a civilizacio egyedüli eszközjének tartó német faj emez ide szakadt tagjai közt a német közművelődés vívmányaival lesz alkalmam tapasztalataimat gyarapítani.

A mi egyszer igaz, azt aztán bajos tagadni; s így — nemzeti büszkeségem dacára is — bátor vagyok bevallani, hogy a szászok közé érve, olyan formán éreztem magam, mintha valamely bűvész a mi ázsiai kényelmet élvező, lassan mozgó, a jövőért édes keveset munkálkodó népünk közül egyszerre átvarázsolt volna a tevékenység, a rendszeretet, a tisztaság, s a józan gondolkodásra képességgel dicsekvő civilisált nép körébe. Persze, később képzeletem idylli álmaiból egyet-mást levont a közlőről szemlélt való; hanem hát ki vonná kétségbe, hogy nagy különbség van a magyar nép által lakott falvak és városok, s a szász telepítvények közt? A megbocsátható illusio ckául csak egy-két körülményt említek föl. A magyarok által lakott utolsó faluban, melyen átutaztam, a házak többnyire fából vannak, holott az egész határ csupa kő, s ezek a házak alacsonyok, sötétek, az utcák pedig görbék, és semmi

nyoma annak, hogy itt az emberek az építésnél, legalább a külsőt illetőleg, tekintettel lettek volna a szépséget szabályaira. A legközelebbi községben már szászok laknak, s itt magas kőházak, nagy ablakkal, téres udvarral, célszerű gazdasági épületekkel néznek az érkező elé. A székely-földön a gyakori esőzés miatt még alig arattak valamit (julius végén), várták a tartós jó időt a helyett, hogy azon napokon, melyeken nem esett, hozzá láttak volna a munkához. A szászok földjén — pedig itt is folytonosan esőzött, s a klimatikus viszonyok itt sem sokkal kedvezőbbek — learatatlan gabonát nem birtam fölfedezni, s behordatlan kalangyát is igen keveset; hanem azt aztán láttam, hogy ha csak egy órára kiderült az idő, hogy sietett a szász nép apraja, nagyja a mezőre.

Ha valaki azt mondaná, hogy e párhuzam, nem való pedagogiai levélbe, azt kérem, olvassa el még egyszer a fenti sorokat, s bizonyosan talál benne a magyar néptanítóra nézve hasznos pedagogiai következtetést.

Azonban, ez uttal megszünök többet szólni a szász népről, hogy annál többet beszélhessek a szász népiskolákról.

Itt mindenek előtt azon tapasztalatomnak kell kifejezést adnom, hogy a szászok közt a falusi népiskolák aránylag jobbak, mint a városiak. Nem tartom én azt valami nagy dicsőségnek, hogy 4—5000 vagyonos lakost számláló város négy osztályu elemi iskolát tart fön; hanem ha egy 800—1000 lakossal bíró község emel egy becsületes épületet népiskolául, ezt jól fölszereli, s fizet két tanítót tisztességesen, ezt aztán mindenkor érdemül szeretném följegyezni a közművelődés évlapjain. Hiszen, a magyarok által lakott városokban is vannak becsületes iskolák, de milyenek aztán falusi iskoláink?!

Igaz, hogy a szász községek többnyire népesebbek, s tetemesen vagyonosabbak, mint a magyar falvak; hanem hogy kis község is képes — ha akar — a kor igényeinek megfelelő iskolát létesíteni, arra van példa első levelemben, s hogy szegények vagyunk — annak még legalább részben — mi vagyunk okai. Hiszen, a szász nép sem fizet kevesebb adót, s neki sem repül szájába a sült galamb.

*) Örömet közöltük e cikket; de sajnálattal kell kijelentünk, hogy miukat véleményünkben meg nem ingetott; s a mit mondtunk, azt fentartjuk. Lesz alkalmunk, hogy e tárgyra viszszatérjünk.
Szerk.

Azonban csalódnék, a ki azt véli, hogy az erdélyi szászok népiskoláiban megtalálja a tökélynek azon fokát, melyen a németországi iskolák állanak. Hja, bizony, meszsze vannak a mi szászaink földieiktől, s bár igyekeznek, utánózni azokat, de az eredmény még jó távul áll attól, hogy az utánzat hasonmása legyen az eredetinek. Általában, a szászoknál is megtaláljuk e németek két fő hibáját, t. i. a „Gründlichkeitra“ törekvés miatt sokszor üres okoskodást; meg a „decorum“ által hatásra törekvést. Az első tanrendszerükben, tankönyveikben eléggé feltűnően nyilatkozik, az utóbbi meg az iskolákat illetőleg csaknem mindenütt észlelhető; mivel az iskola-épület külső csinosságának, s látszatos célszerűségének ritkán felel meg a belső felszerelés, meg a tanrendszer. Köhalomban például a leány-iskola, kívülről nézve, nagy ablakaival, építészeti szép ízlést föltüntető homlokzatával igen jó benyomást gyakorol a szemlélőre, hanem aztán, ha belül kerül, s látja, hogy azok a nagy ablakok nem a tantermek ablakai, s ha látja a termekben a célszerűtlen padokat: a jó benyomás csak hamar elenyésczik, s az avatott ember azonnal belátja, hogy itt a látszatért sokat tettek a lényeg rovására.

A szász tanítókat a mi falusi mestereinkkel helyezve párhuzamba, kétségkívül az utóbbiak meszsze hátul maradnának szász kollegáik mögött. Nó de, azt sem szabad feledni, hogy a legutolsó falusi szász tanítónak is a jövedelme meghaladja a 300 frtot, s ha csak enynyire emelkedik, az már igen rossz fizetés. Ellenben, a városi tanítók nem sokkal állanak előbb a mi jobban díjazott tanítóinknál, sőt beszéltem városon működő szász tanítóval, a ki Fröbel Frigyes nevelési rendszeréről — arról a rendszeréről, melyet a nagy német nemzet egyik jelese adott a világnak — éppen semmit sem tudott. Persze, a saját szakmájában emberünk azért igen jól megállhatja helyét; hanem én még sem sokat adok azon tanítóért, a ki a különböző nevelési rendszereket legalább alapvonásaiban nem ismeri.

Egyébkint a szász tanítók közt is sokan vannak, kik csak azért s addig tanítók, míg egyebek nem lehetnek. Itt is megvan a népnevelésnek az a nyüge, melyből eddig mi magyarok, főleg mi protestánsok, nem voltunk képesek menekülni. A szászoknál, t. i. a jobban díjazott tanítói állomásokra (de csak is városokon) ideiglenesen, a papi pályára készült állomásra váró theologusok alkalmaztatnak. Ezek, az úgy nevezett „Academische Lehrere“ aztán részint mert nem kenyerők a tanítás, részint a gyakori változás miatt, nem sok hasznára vannak a tanügynek. Szerencse, hogy mindenik iskolánál legalább annyira az állandósított tanítók száma, mint az „Academische Lehrereké“, s így aztán az egyensúly valamiképp csak fön van tartva.

Peregrinus.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT

A sz-udvarhelyi egyházmegyéből.

Bögöz, június 9. 1872

(Folytatása és vége.)

Fehéregyházán: az urasztali kellékeket gróf Haller Ferenc ur ő mlta fedezi, a lelkészt és egyházat

gyámolítja. Istrán János, és nője László Mária szószék takarót adtak.

Kis-Solyosban: gróf Kun Lászlóné, született gróf Gyulai Konstantia ő nagysága harangra adott 64 frt. 80 krt, a hivek 31 frt. 33 krt. Magtár 169 véka törökbuza.

Szt. Erzsébeth diszes templomát ajtókkal, ablakkal felszerelve, már használja. Csak a teljes felszerelés hiányzik. Magtár 984 véka csős törökbuza, és 824 forint 68 krajcár.

Al-Boldogaszszonyfalván (l. egyház) Kovács Dénezs levita, és nője Talaba Borbára egy zöld gyapott kelme szószéktakarót, és Székely János az urasztalára egy üveg poharat adtak. Magtára 364 véka csős törökbuza.

Bethfalván: tks. Dósa Sándor ur minden évben földet ad szorgalmi jövedelem-alapnak, és az urasztala szükségeit fedezi. Magtár 64 véka szemes törökbuza.

Kis-Galambfalván Miklósi Károly ur és neje Felszegi Károlina, lillaszin bársony szószéktakarót adtak. Magtár 149 frt. 50 kr.

N-Galambfalván: Feleki Miklós hazánkfia és tisztelt nője Munkácsi Flóra aszszonyság gazdagon aranyozott fertályos ezüst kehelyt nevékkel, a kenyér alá egy nagy ezüst tányért, s kenyér osztani hasonló ezüst gazdagon aranyozott kisebb tányért, a szent jegyek befedésére arannyal gazdagon kivarrott és felékített fehér atlasz takarót körül rojtozva, arany vágásu disz keretü bibliát, és saját kezüleg himzett szószéktakarót, mely egyetlen a maga nemében, adtak. Magtár 355 véka szemes törökbuza.

Mátisfalva: új tanító lakot kényelmes beosztással, és szabályszerű iskolát épített kőalapon téglából cserép fedél alá, a nélkül, hogy az alaptökrét megkezdje.

Bögöz: második iskolát, és a segéd-tanítónak kényelmes lakot anynyira építette, miszerint — ha tanító akad — szeptemberben a használatnak átadhatja. Magtár 82 véka szemes törökbuza, 68 frt. 20 kr. Mélt. Ugron József ur magtár nevelésre adott 10 véka rozst, és iskola építés költségeibe 10 frtot édes any a néhai gr. Kun Amália emlékére, és az urasztali szükségeket fedezi.

Bágyanak magtára 80 véka gabona.

Bikafalva: magtára nem áll egyházhatósági felügyelet alatt. (Hát, hol? Szerk.)

Bun: magtára 162 véka szemes törökbuza.

Ége: magtára 62 véka, 4 kupa szemes törökbuza

Fiadfalvának van 550 véka csős törökbuza, 142 frt. 74 kr. Ennek célja a kitűzött 10 év elteltével határozatit meg. Azonban, most is fedezvén az egyház szükségeit, itt is helyet foglalhat.

Héjasfalván: magtári tölke 199 frt. 74 kr.

Sárd (l. egyház) szorgalmi jövedelemből alapított 246 frt. 81 kr. tölket.

Kecset-Kisfalud ez évben ismét a tanítónak célszerű csírt épített istálóval, szekérszinnel. Magtár 40 véka zab.

Küsmöd magtára 65 véka szemes törökbuza.

Patakfalván 23 frt. 36 kr. magtári tölke.

Sófalva (alsó) magtár 100 véka rozs, 95 véka zab, 205 frt. 06 kr.

Szt.-Lászlón, rovatal utján, uj orgona készült. Magtár 23 véka szemes törökbuza.

Sz. Márton (homorod) magtár 26 véka 8 kupa rozs. Szolokma: magtár 95 véka törökbuza.

Ezek, egyházmegyénkben a hit élő fájának gyümölcsői. Nem adnak ugyan jogot az evangyeliomi ifjuval kérdezni: „mi hiány van bennünk?” de igazolják a fokozatos többre jutás reményét.

Igaz, hogy az iskolaügy sokat hagyott fenn a jövőnek, mert jelen évben csak egy második, és ezzel négy uj iskola épülhetett; de nem közöny, anynyival kevésbé hidegség okozta a fogyatkozást, hanem szorult vagyoni viszonyok Kétségtelen ténykiut igazolják a számadások. Azonban, eddigi tapasztalataink, melyek szerint sietnek az egyházak iskoláikat átíditomítani, felszerelni: alkalmat adnak a reményre, miszerint e téren is az iskola körüli nézetek tisztultával, hatványozott egyszerűzetet sokat fog helyrehozni, sokat pótolni.

Hallgatóink szegényedése vágott egy sebet egyházi életünkben, és e seb az ősi jelleméből kivetkezett bérrendszer. A hol hivatalosan nem jelentik, sok a hátralék, és sok helyen a berakott asztagról is el lehet siratni „névben él csak.” Dicséret és méltó elismerés sok egyházaknak, melyekben az egyházi hivatalokodók vallomásuk és a helyszinén szerzett saját tapasztalatunk szerint is hiány nélkül fizetnek. Nem részletezzük ez ügyet, de természetfeletti jós erő nélkül is láthatni, miszerint jelen bérrendszerrel — szemben más pályák javadalmaival — leszen idő, melyben tündövede kérdezhetni a zsoltárral: „ki mégyen fel a szent hegyre!”

A fájdalom e képét ha el nem mosta is egészen, sajgó hatását legalább ellensulyozza: az iskolák szellemi állása. Az igazság követelményét teljesítjük, midőn kimondjuk: szándékos hanyagság sehol; kitarató szorgalom majd mindenütt; kitűnő eredmény sok helytt. Ott is, hol jövedelem hiányában csaknem napszámmal kell kenyerét keresni a tanítónak, szabatos olvasást, értelmes feleletet kaptunk; és vannak iskolák, melyek a nagyobb iskolák párhuzamos osztályaival bátran versenytérre léphetnek. Hálával ismerjük el ezen eredményben a pótanfolyamok nagy részét. Tanítók, kik ezeltött méltatlan zsellérek voltak, a pótanfolyamon a hasznos tanítók sorába küzdötték fel magukat.

Kitűnő eredményt mutattak: petki, kányádi, felboldogaszszonyfalvi, kecseti, fel- és alsófalvi, csekefalvi, rugonfalvi, magyar-hidegkuti, hodgyai, farcádi, al-boldogfalvi, uj-székei, kis-galambfalvi, agyagfalvi, bethfalvi, muzsnai és bögezi iskolák.

Méltó dicséret illeti: szederjesi, mohai, kobori, öreg-hévízi (vén ember), égei, dályai, patakfalvi, őszfalvi, miklósfalvi, bikafalvi, sükei, siklódi, küsmödi, etédi, bözödi, nagy- és kis-solymosi, szent-erzsébethi, fiádfalvi és telekfalvi iskolákat.

Az egyház-látogatási jegyzőkönyvből összeállította, Bögezen, május 23-án, 1872

Solymosi István,
bögezi ev. ref. pap, és ez idő szerint, egyházmegyei rendes jegyző.

Feleletül.

N. Kend, aug. 5-én, 1872.

E becses lapok folyó évi 16- és 17-ik számaiban igénytelen közleményem jelent meg, melyben a marosi járás bizottsága tanügy eljárására voltam hátor, megjegyzéseket tenni. Ez ártatlan és jóakaratu közleményemre — hittem — hogy a t. bizottság, mint érdeklött fél, hivatalosan felelend, s eljárásait védve, tetteit indokolandja. Csálódtam; e helyett Nagy Domokos, és Kolozsvári Károly lelkész-társaim, s ujabbban t. Pásztor Sándor m. bogáti iskola-mester ur léptek fel, nem anynyira cikkem tartalma, mint ellenem. A kérdéses ügyben ennél fogva lelkész-társaim és t. tanító ur, mint fogadatlan prokátorok szerepelvén, gyermekies csipkedéseiket, valótlan állításait — tudva, hogy a hirlapi szóváltások a kollegialis jó viszonyt veszélyeztetik — egyszerűen mellőzni szándékoztam; ha t. Pásztor Sándor m. bogáti iskola-mester ur kihívása tollat fogni, nem kényszerít. Ezen becses lapok olvasói felvilágosítása érdekében tehát, nehogy a fontoskodó arccal elmondottak által félrevezettessenek, főleg t. Pásztor Sándor iskola-mester ur által, szükségesnek tartom a következőket elmondani.

Hogy a m. járás bizottság törvénytiszta feladatának nem felelt meg, s a tanügyi rendszabályokat az idő tul nem szárnyalta, tanusítják közgyűlési határozataink.

1. Folyó évi jun. 5-én tartatott egyházmegyei közgyűlés előtt a mult évi can. vis. jegyzőkönyve felolvasása kerülvén szönyegre, abból a m. bogáti egyházat érdeklőleg kitűnt, hogy az 1871-ik évi jan. 8-án megejtett m. bogáti egyház-látogatás alkalmával annak iskolájában semmi tanítás nem találtatott, sőt azon évi ottan tartott egyház-látogatásig semmi iskolázás nem történt; továbbá, t. esperesi jelentés folytán tudomására jutván közgyűlésünknek, hogy az 1872-ik évi m. bogáti egyház-látogatás alkalmával is, semmi iskolázás a m. bogáti egyház iskolájában nem találtatott; végre, több más okokból is alapos gyanu érvén meg közgyűlésünk keblében az iránt, hogy a m. bogáti tanító (?) egyházi előjáróságával szemben pacázó állásba helyezte magát, s a huzamos tanítási elhanyagolás oka legfőképp rajta feneklik, mivel a tanító által felhozott akadály a közgyűlés színe előtt is csak költött akadálnak bizonyult be: ezeknél fogva, közgyűlésünk a m. bogáti egyházba az iskolázás elhanyagolása tárgyában t. Timár Károly, és Kinizsi Mihály képviselők és Sámuel József lelkész személyökben nyomozó bizottság kiszállását rendelte el.

2. Ugyancsak ezen közgyűlésen az 1871-ik évi vizsg. jegyzőkönyv felolvasása folytán kitűnvén, hogy a radnóti ref. egyházunk iskolájába, a 70 tankötelesen felüli növendékekből, csak 12 járt fel; hogy a tanító nem tud ta-

nitani, és nem is akar: közgyűlésünk a fenebbiek személyében ezen egyház tanítója ellen is a nyomozó bizottság kiszállását elrendelte.

3. A m. járás bizottsága két tagja a közgyűlés elébe a tanügyi rendszabályok módosítása tárgyában egy munkálattal adott be, mely munkálattal azonban közgyűlésünk azon okból, mivel — t. Timár K. ur kifejezése szerint — a módosítás a rendszabályokat lelkétől akarja megfosztani, s az egyházmegyét az eddig sikertelennek tapasztalt körlelkészetbe visszaszülyeszteni — elvetette, s a rendszabályok teljes érvényű betöltését elrendelte.

Ezen egyházmegye közgyűlési határozatokból már kitűnik egyfelől az, hogy a m. bizottság, járásában levő némely tanító urak indolenciájára, hanyagságára, és tudatlanságára — anyaszentegyházunk ezen rákfenéire — az elhallgatás és bűnös legyezgetés palástját vetette; másfelől, a jun. 5-iki közgyűlésünk, e becses lapok fent említett számaiban kifejtett igénytelen nézeteimnek igazolást, s megtámogatásaimért fényes elégtételt adott.

T. Pásztor Sándor m. bogáti iskola-mester urnak — ha az itt elmondottak után is kívánandja — hozzám címzett nyílt-levelére felelni fogok akkor, ha az ellene is kiszállandó nyomozó bizottság munkálattal végrehajtotta.

Sámuel József,
n. kendi ref. lelkész.

KÜLONFÉLÉK.

= A „magyarországi pratestáns-egylet“ tagjaival tudatom, hogy a hazai közlekedési társulatok engedélyt adtak egyletünk tagjainak, hogy az október 1 és 2-ik napjain Pesten tartandó közgyűlésre és vissza az egylet által kiállított „igazolvány“ előmutatása mellett, a rendes vitelbér feléért utazhassanak. A kedvezményt adott társulatok a következők: 1. A m. kir. államvasutak összes vonalain; 2. a tiszavidéki vaspálya összes vonalain, beleértve az arad-temesvári vonalat is; 3. az alföld-fiumei v. t.; 4. a magyar észak-keleti v. t.; 5. a magyar keleti v. t.; 6. az erdélyi v. t.; 7. a kassa-oderbergi v. t.; 8. a cs. kir. Duna gőzhajózási társulat, beleértve a mohács-tiszögi vasutvonalat is; 9. cs. kir. szab. osztrák államvasut t. kivéve a valkány-perjámosi szárnyvonalat és az anina-oravicai hegyi vonalt; 10. a cs. kir. déli vasut, kivéve a horvátországi vonalt. Az első nyolc társulat engedélye szept. 23-tól október 10-ig; az utolsó kettő szept. 28-tól október 5-ig bezárólag, terjed. Vasutakon a 2-ik és 3-ik osztályu kocsikon, hajón az 1-ső és 2-ik helyen lehet utazni bármely rendes vonaton; de nem a gyorsvonatokon és gyorshajókon. A szabad podgyász 25 font lehet. Kik a gyűlésre szándékoznak utazni, sziveskedjenek tőlem „igazolványt“ vitetni (lakásom Pest, szénnátér, 6. sz.), s ugyanakkor küldjenek be egy forintot a gyűlés költségeire, melyért aztán az egylet évkönyvét is megkapják. Kik az

évkönyvek első kötetét is birni óhajtják, 2 forintot küldjenek. A pénzküldés legelőszerűbben történhetik postai utalvány által, melyre az „igazolvány“ megrendelése is felirható. A megrendeléseket, szept. 20-ig kérem megtenni, midőn az igazolványokat egyszerre postára adom. Pesten, aug. 29-én, 1872. Kovács Albert, egyleti titkár.

= Debrecenben, október elejétől kezdve, Balogh Ferenc és Toth Sámuel hittanárok szerkesztése mellett egy új lap indul meg „Protestáns heti lap“ cím alatt, mely minden szombaton fog megjelenni. Ára egész évre 5 frt; félévre 2 frt. 50 kr. negyed évre 1 frt. 25 kr. A kiadott program elég részletesen beszéli el a törekvést, melyet az új vállalat maga elébe tűz; mi azonban úgy tapasztaltuk, hogy a program nem mindig valósul meg; azért ehhez nem is szóllunk; megvárjuk, míg maga a lap mutatja be magát. Minden esetre, örömünket fejezzük ki, hogy egyházi irodalmunk egy új vállalat által fog nyerni külterjedelemben azon reményben levén, hogy beltartalmassága is növekedni fog általa. Debrecen minden esetre figyelmet érdemel; zászló az, melyet elrejtteni, vagy elejteni, nem volna szép. Ajánljuk a megindulandó lapot barátaink, olvasóink szives részvételébe.

= Unitarius aa.-inak ez évi közzsínata Kolozsvárt tartatott meg szept. 1-én kezdődőleg. Lefolyásáról jövő számunkban fogunk hozni terjedelmes közleményt egyik jólétesült barátunktól, kit erre fölkértünk, s ki örömet vállalkozott.

= Tancsi egyházunknak egyik buzgó tagja, jószágigazgató tks. Köllönte József ur, a múlt évben a torony újra fedetvén, egy vitorlás gombot, a templomba pedig egy csinos készítésű urasztalt adományozott, melyeknek értéke 50 frt. Fogadja e buzgó hitsorsosunk egyháza hálás köszönetét; vajha, nemes tette minél több követőkre találva!

= A mi kedves kollégánk, a fehérvári kath. lap megfelelt nekünk derekasán. Nem a mi kérdéseinkre ugyan; hanem, azért megfelelt. Szerinte, ők nevelték szent István, László, sat. királyainkat; Hunyadit, Zrinyieket, Pálfiakat, Deákot, Eötvöst; építettek műremekeket; megirták — annak idejében — az arany bullát sat. sat. Mi pedig protestánsokul, behittuk a hazára a törököt, megégettük Servetet, s elloptuk zsebóráját; hanem II. Frigyes, porosz király, szerette a jezsuitákat, s így tovább. Ilyen logikával ugrádozik a jámbor, s keresi a csapadékot, hogy valahogyan kimenekedjék. — Mit is beszélt Bodóné, mikor a borárát kérték? Beszéljetek csak „de omnibus, et quibusdam aliis“; a mit felelték, az a tehetetlenség vergődése. Pax vobiscum!

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 12, 1872.

89—37. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztési iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az idők tanúsága. *)

(Folytatás és vége)

A közmivelődés minden igaz barátját megdöbentti, midőn a képviselő-választások alkalmával látja, hogy köznépünk nem bír önérzettel. Pedig hát, kérem, azok, kik nem az elfogulatlanul észlelő figyelmes szemével, hanem a délibábot teremtő illusio szemüvegén át nézik a világot, milyen szépen zengenek népünk önérzetéről, tiszta jelleméről, önzetlen becsületességéről. Ugyan, kérem, ne ámitsuk magunkat; főleg ne mi, kik arra vállalkoztunk, hogy neveljük a népet. De hogyan neveljük, ha nem látjuk, vagy nem akarjuk látni hibáit? Itéljünk tisztán, elfogulatlanul: a tényekből. Szerintem annak, ki a kortestanyán égre-földre esküszik, hogy az ő jelöltjénél nincs derekabb ember a világon, bár 2—3 héttel ezelőtt, s meglehet 2—3 héttel a választás után ugyancsak gyalázta, s gyalázzandja ama derék urat;— annak, ki pénzért kész a választásnál jól eldöngetni, sőt agyonverni sógorát, komáját, szomszédját, vagy éppen jóltevőjét is; annak, kit két kupa pálinkával meg lehet venni: annak nincs önérzete. De hát miért nincs? Vajjon a nép gyermekeiben hiányzik e nemes érzemény? Nem, hanem el van fojtva, vagy legalább nincs kiművelve. Sok az ok, a miért ez így van, s az okok halmaza közt a népiszkolai rendszer is lényeges helyet foglal; ha nem egészen, de részben a néptanítók tapintatlan fegyelmezéséből származik népünknek közönyössége saját én-jének emberi méltósága iránt. A népiskola nem neveli az önbecsérzetet; jutalom, büntetés a néptanító fegyelmi eszköze, nem emeli a leendő embert az ember méltóságának ismeretére, hogy hevüljön a szépért, jóért; hanem megfélemlíti hogy félelemből; vagy jutalmazza, hogy jutalomért tegyen, vagy ne tegyen valamit. Igaz, a törökbúza szemeken, éles fán térdeplés, botozás, számarfúl hordozás, hála istennek,

*) Lásd lapunk 82—30-ik számát.

kiküszöböltetett már a korszellem által a népiskolákból; de vajjon, nincs-e ott a megszegyenítés ezerféle neve: a kigunyolás, szidás, hátraültetés sat. Gondolkozzunk csak, tekintsünk be figyelemmel a néptanodák működése körébe, s látni fogjuk, hogy bizony messze vagyunk még attól, hogy önbecsérzettel bíró embereket neveljünk,

Nem kevésbé megdöbentő továbbá az a jelenség, hogy népünk nem csak egyéni véleményét, de legszebb jogait is hajlandó áruba bocsátani. A népjog, népfenség eszméje ismeretlen előtte, értéktelen a szabadság, árucikk a polgári jog. Igaz, hogy e tekintetben a Bach-huszárokat illeti a fővád; de illehet másokat is, többek közt a népiskolát. Vajjon, nevelnek-e ezekben szabadság szeretetre; kifejtik-e a jogérzetet, ápolják-e a társulási vágyat? Bizony, kis mértékben! Sok tanító szolgálává teszi a gyermeket az iskola falain belül szeszélyeinek, önzésének, önfejűségének szolgáivá; a tiltó s parancsoló rendszabályok megállapításába nem foly be a tanuló, de még csak indokolással sem kíséri a tanító rendeleteit; a tanító minden, a tanítvány semmi, feltétlen engedelmesség követeltetik tőle, kedély világára, óhajításaira nincs tekintet, ugy kell táncolni, a mint a tanító akarja. Aztán, a separatismusnak is sokszor előkészítője a népiskola: a tanító igen gyakran nem a jó cselekmény, hanem az ajándék menyenyiségéhez viszonyítja a kitüntetés mérvét, s mivel a gazdag többet ad, a gazdag gyermeke az első, a kegyelt. De hát vajjon, igyekezik-e a néptanoda kifejtetni a közérzelmet, mely az öszemberiséget egy nagy családdá egybeforrasztani lenne hivatva? Ugyan kérem, tekintsük meg a különböző hitfelekezetű, nemzetiségű gyermekek közt szokásos, sokszor a tanító által szított gyűlölködést, s tudjuk, mit várhatunk e tekintetben népiskoláinktól, a jelen népiskoláktól.

De nem csak nem becsüli népünk a szabadságot, s az alkotmányos jogokat, de nem is érti, hogy mi az a szabadság, mi az a jog. Mert

ha értené, nem lehetne a demagognak a népet olyan könnyen ide-oda telergetni; ha értené, nem azt elvetné, ki hiúságának, hirtvágyának kielégítésére szolgáló ígéretekkel áll elő. Igazán; nem tudja az ember, nevéssen, avagy szánakozzék ama tragi-comicus jelenetek fölött, melyek e tekintetben fölmerülnek. A nép köréből való hazánkfiak közt hányan vannak, kik ma a jobb, holnap a baloldal mellé sorakoznak és viszont; s ha kérdjük: mi okozá a vélemény-változást? Semmit, vagy a legbadaarabb értelmetlenségből álló feleletet nyerünk. De hát, hogy is ismerné a nép az alkotmányt, s az alkotmányos életből kifolyó jogokat, midőn soha nem tanították rá. A népiskolákban tanul sok mindent, csak a polgári jogokról és kötelességekről nem; vagy ha igen, éppen annyit, hogy a fogalom-hiányt fogalom-zavar váltsa föl. A polgári jogok és kötelességek ismertetését a népiskolákban — szerintem — a legszükségesebb tantárgyak közé kellene sorozni; de persze, nem akkint tanítva, hogy a gyermek bemagoljon valamit, hanem hogy tiszta fogalommal bírjon az államszerkezetről, s a honpolgároknak ezen szerkezettel szemközti viszonyáról.

Sokan azon nézetben élnek, hogy népünk szeret dolgozni. Ennek ellenkezője épp a képviselő-választások alkalmával tűnik ki. A nép napokra, hetekre oda hagyja munkáját, hogy részt vegyen az eszem-iszomban; nem gondol arra, hogy egy napi munka elmulasztása sokszor helyre pótolhatlan kárt okozhat a mezői munkában; ő a mai napnak él, épp úgy, mint a lazzaroni, ki ha keresett annyit, mennyivel 2—3 napig beéri, meg sem mozdul arról a helyről, a hová letelepedett. Valóban, nem kíván méjj belátást, hogy a népben a munka-kedv hiányát fölismerjük; panaszainak nincs vége-hossza, de arról szó sem lehet, hogy önerejéből segítsen magán. És itt ismét a népiskolát kell vádolnunk, s pedig ezen pontnál már nem annyira a tanítókat, mint inkább a tanrendszert, melyben a „munka“ nem szerepel. Nagyon kevés azon iskoláink száma, melyekben a tanítványok legalább a kert mivélésben gyakoroltatnak; olyan meg alig van, melyben egyéb munka is napirenden volna. A kosárfonást, doboz készitést nem is említve, ott vannak Fröbelnek sokszor ismertetett kézmű-gyakorlatai, melyeknek meghonosítása által nagy mérvben lehetne fokozni a munka-kedvet, a gyakorlat hiányában elenyésző képességeket lehetne napfényre hozni, s számos jövedelem forrásra vezetnének a nép figyelme.

Hanem, ha a nép nem szeret dolgozni, annál inkább kész ádáz dühében a rombolásra, vérengzésre. Rimaszécs, Mohács, Kovászna a legujabb, s valóban borzasztó példákat nyújtá arra nézve, hogy mily nagy mérvben van kifejlődve népünkönél a pusztítás- és vérengzés-vágy. Pirulunk miatta, de ne érjük be a pirulással, hanem legyünk azon, hogy ne sokáig kénytelenítettünk ezt a nemzeti szégyent álokokkal takargatni a külföld előtt. Népiskoláinkban a szelidség, engedékenység és türelem tétessék a leendő honpolgár erényévé, a néptanító legyen a szeretet mintaképe, szeretet hassa át a népiskola légkörét, s ez szolgáljon a fegyelem főtartásának eszközeül. De még ez nem elég, a népiskolákban a cselekvés-vágyat az alkotási készség eszközevé kell tenni, a ki szeret alkotni, az nem szeret rombolni. Munkát, alkotó munkát tehát a népiskolákba; munkát, mely az élénk cselekvés-vágnak helyes irányt ad, s mely nem engedi elötérbe tolulni a rombolási hajlamot.

Sokak előtt igen nevetségesnek tűnt fel, de valójában nagyon szomorú dolog, hogy számos választó polgár nem volt képes jelöltjének nevét értelmesen kimondani; pedig sokszor idegen hangzás nélküli tiszta magyar nevet kellett volna kimondnia. Ugyan mi különbözteti hát meg népünket a néger rabszolgáktól, kik a „massa“ névvel nevezik urokat; hiszen a mi népünk sem igen képes egyéb nevet tisztán kimondani, mint: „az ur“? De hát tanították, tanítják-e ezt a népet értelmesen beszélni? Oly sokat tanít némelyik tanító, csak beszélni nem tanít; elmondani azt, mit bemagolt a tanítvány, de elbeszélni, azaz, ismereteit saját szavaival közölni, nem képes. És ez mind addig így leend, a míg könyvből tanítunk, a meddig a „tudományt“ beemléztetjük, s a meddig a „lecke felmondás“ képezendi a népiskolai foglalkozásnak legjelentékenyebb részét. Hanem, ha egyszer a néptanítók elbeszélve tanítanak, s elbeszéltetik a hallottakat, ha az iskola társalgó teremmé válik, ha a tiszta szókiejtésre figyelem leend fordítva: akkor a leendő választó polgárok szavazatai nem semmisülendnek meg azért, mert jelöltjük nevét nem képesek kimondani, s mi nem kénytelenítettünk, pirulni népünk együgyűsége miatt.

Még számos adatot említhetnék föl az idő tanúsága által nyújtott tapasztalataim kalászatából; de legyen ez uttal elég enynyi. Enynyiből is megalkot-

hatjuk azt a tükröt, mely a néptanító kötelességeit föltünteti.

Ma még senkinek sem jut eszébe népünk gyarlóságait, tudatlanságát a néptanítók hibájául róni föl; 15—20 év múlva azonban a néptanítókat sujtandja a vád, és méltán.

Legyünk azon, hogy pirulás nélkül állhassunk meg a jövő kor ítészete előtt.

Szabó Endre.

Az unitáriusok idej zsinati főtanácsa üléseiről

(Kolozsvártt, szept. 1, 2 és 3-ik napjain.)

I.

Tisztelt szerkesztő ur! Ugy hiszem, e lap azért hordja homlokán az „Erdélyi protestáns közlöny“ címet, hogy kis hazánk bármely protestáns felekezete tért nyerhessen benne a kebelében időnkint felmerülő egyházi, nevelési, s általában közmívelődési fontosabb mozzanatokról szóló közléseknek.

E hittől bátorítva, kérek én is egy kis tért következő soraimnak. De kérem azt még azért is, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy miután nem kis ideje már annak, hogy legalább protestáns felekezeteink nem állanak már többé egymással szemben oly merev ellentétes, s anynyival inkább nem ellenséges állásponton; nagyon is eljött az ideje annak is, hogy egymáshoz, legalább egymás megismerése, s ha lehet, kölcsönös megértése által közeledjenek is. Ugy is az életben, s a társadalomban ma már nem lehet egymáshoz nem közelitenünk, sőt ha lehetne, sem mernénk; s bizony azzal a szereppel, a melyet a szűkkeblű felekezetiesség omladozó coulissái mögül játszunk le, ha még oly mesterségesen adnók is, meg nem cáfolhatjuk az életet, s ki nem gúnyolhatjuk az idő szellemét!

Jó tehát, egymást közelebről megismernünk, s megértenünk; mert bizony még tanulhatunk is egymástól!

S miért is ne tanulhatnának a felekezetek egymástól, a mikor még a polgári társaságtól is kell tanulniok? Pedig ki tagadhatná itt is a tanítás kölcsönösségét? Hiszen tény, hogy az egyház tanította meg a polgári társaságot a szabadságra, s ennek követelményére a képviseleti rendszerre; de bizony az is tény, hogy ma már a polgári társaság is visszaköveteli ugyan e jogokat — és pedig lehető széles alapon — az egyház részére is!

„Istenem, milyen hosszú bevezetést vág ez az unitárius ehhez a kis dologhoz is!“ — fogja a szerkesztő ur az eddigiek elolvasására mondani.

Hosszat bizony, mert nekünk unitáriusoknak is sok elmondani valónk lenne, csak hogy nem igen van terünk reá! „Keresztény Magvető“-nk minden 3 hónapban csak egyszer jelenik meg, s így már csak megjelenésénél fogva sem mindig alkalmas az időszaki közlésekre. Aztán, a mit

abban elmondhatunk is, azt legnagyobb részben csak magunknak mondhatjuk; már pedig ezzel a közfelvilágosítás, s a keresztyéni kölcsönös szeretet érdeke félig is alig lehet kielégítve. *)

Enynyi okért már csak megengedhet a t. szerkesztő ur, s olvasó közönsége a hosszú bevezetésért, s meg azért, hogy a kínálkozó alkalmat a lehetőleg igyekszem megragadni és felhasználni! Különben is már térek tárgyamra.

Mindenek előtt, helyén látom, röviden megmondani azt, hogy mi nálunk a zsinati főtanács?

Nálunk a zsinatnak azóta, a mióta a válóperek végellátása egy állandó főpapi széknél adatott át, nem maradt egyéb teendője, s nincs egyéb hivatása, mint az új papok kibocsátása, felszentelése, s az ezekkel járó egyházi szertartások megünneplése. De minderre aránylag kevés tagot számláló egyházközösségünkben csak ritkán van szükség és alkalom, azért zsinati gyűlés — rendes körülmények között — nálunk minden 4-ik évben csak egyszer tartatik. Azonban, a zsinat ilyenkor sem külön hatóság, és nem külön tanácskozó testület, hanem egy és ugyanaz az egyházi főtanács. Csak papokból és egyháziakból álló zsinati gyűlés talán soha sem is tartatott nálunk, legalább ilyeneknek világos emléke nem maradt reánk.

Anynyi bizonyos, hogy a gyakorlat már nagyon régóta az, hogy minden, a mi az egyházat, s abban a nevelés ügyét érdekli, az egyházi főtanács főhatósága, felügyelése, és végeldöntése alatt áll: s azért ez — rendes körülmények között — minden évben is tart egy-egy gyűlést, még pedig ha papokat nem kell szentelnie, mindig Kolozsvártt.

Ha már papokat is szentelnie, vagy valamely egyházi nevezetesebb ünnepélyt kell megünneplenie, akkor is végzi ugyan fennebb elősorolt teendőit, és pedig a nélkül, hogy ez alkalomból újabb elemeket venne magába; de ilyenkor éppen a most említett kiválóbb szertartások és ünnepélyek végzésének megjelölésére fölveszi neve elébe a „zsinati“ jelzőt, azaz, zsinati főtanácsná alakul, s mint ilyen, már vidéken is tarthatja üléseit, és pedig az idő és alkalom kívánalma szerint váltólag most egy, s majd más ekklezsiában.

Tagjai mind a zsinati, mind közönséges főtanácsnak: a központi kormányzat főhivatalnokai, az egyházkörök gondnokai, esperesei, s jegyzői és ezeken kívül még anynyi világi, és belső ember, a menynyit — érdemeikért, értelmi sulyokért, vagy lelkes közreműködésükre számítva — az állandó testület méltányosnak tart, időnkint fölvenni kebelébe,

Jelenben e tagok közt világi bizonyosan van kétszer anynyi, mint egyházi; hanem azért az egyházi elem is

*) Nem csak ez okért, de minden tekintetben kívánatosnak, sőt szükségesnek tartjuk, hogy vállat vessünk; mi nem sajnálhatjuk eléggé, hogy unitárius aa.-i bizonyos tekintetben lapunk iránt közönnyel viseltetnek; pedig mi örömet látnók őket munkatársaink sorában. E közösség által, úgy lehet, mindnyájan csak nyerünk; sőt nyerne a — protestantizmus. Ne a „Rechthaber“-nek, hanem a szeretet legyen, mely vezet, s ez lesz a legjobb tanácsadó.

elég szép számmal — s éppen legderékabb tagjai által — van itt képviselve.

Különben e szervezet, a menyinyiben a valódi képviseleti rendszert teljesen nélkülözi, szellemére nézve ma már nem elég szabadelvű; de alkalmazásában mindaddig tarthatónak, elég jónak, és igazságosnak bizonyult leginkább azért, mert az új tagok beválasztásában a már ben levők mindig kellő méltányossággal és tapintattal jártak el.

Ennek köszönhetjük, hogy az értelmiség nem csak mindig döntő befolyással bír a főtanácsi ügyek ellátására, hanem azt is, hogy azok — mondhatni, kizárólag — az ő kezébe voltak letéve. S bátran elmondhatom, hogy e szervezet mellett ma is ott állunk, hogy egész státusunkban alig van oly független állásu, mivel ember, a ki egyházi tanácsunknak tagja ne lenne.

De mindezek dacára nem csak a kor szelleme, hanem a mindenütt érezhetőleg meglankadt hitbuzgóság új életre ébresztése is hangosan követeli, hogy a képviseleti rendszer a mi státusunk szervezetébe is mielőbb beigtatassék.

Érezték ennek szükségességét egyházunk vezérférfiai is, s azért az egyházi képviselő tanács kebelében egy új szervezeti javaslatot dolgoztak ki, a mely részben a képviseleti rendszert is felöleli.

Fájdalom, csak „részben“, mert az új szabályzat — az egységes alap feláldozásával, sőt nézetem szerint, a valódi képviseleti rendszernek ellentmondólag — elég sajátosan úgy van kidolgozva, hogy az csak a képviseleti alapon szervezendő traktusoknak ad bizonyos körű képviseleti jogot, de azért a főtanács jelenben meglevő tagjait minden újra választás nélkül, jövőre is meghagyja egyházi tanácsosoknak.

E javaslat tárgyalása lett volna egyik legnevezetesebb tárgya a most ülésezett főtanácsnak, de mivel az az eredeti kidolgozástól, a mely alakban már korábban közölve volt a traktusokkal, utólag a képviselő tanács által lett módosításokkal sokban eltért, még egyszer visszaadatott a képviselő (helyesebben: igazgató-) tanácsnak, hogy az e módosításokkal együtt még egyszer közölje a traktusokkal, s ezek véleménye meghallgatása után dolgozzon ki s terjeszsen a jövő évi főtanács elé új javaslatot.

Ez év, azt hiszem, elég hosszú idő lesz arra, hogy az illetők is beláthassák, hogy a kételvűség nem az az alap, a melyen egészséges rendszerek épülhetnének fel, s így remélem, csak megmentik eddig békében és összehangoltan élt egyházunkat attól, a mi előbb-utóbb úgy is csak kellemetlen felhányásokra, pártoskodásra s szakadózásra adhatna alkalmat.

Vagy legyen bátorságunk, kimondani, hogy jól és teljesen nyugodtan élhetünk mi valódi képviselet nélkül is; vagy ha már érezzük és átítjuk a szükségét és időszereőségét a képviseleti rendszernek: akkor alkalmazzuk is azt egészében, s fektessük teljesen arra egyházunk jövő szervezetét! Szerintem, a választásra „tertius non datur“, s én — őszintén megvallom — az elsőre is inkább adom a szavazatomat, mint valami olyféle keverékre, a mit közmagyarsággal úgy hívnak, hogy „sem — sem“!

De ha az új szervezetnek alapjául fektetett kételvűséget nem helyeselhetem, annál kevésbé helyeselhetem az elnökség vitelében nálunk még ma is divatozó kétfejűséget. Ugyanazon ülésben és egyszerre két embert ültetni az elnöki székbe: ez nemcsak a tanácskozás helyes és szabatos vezetésének elvi feladása, hanem az elnöki méltóságnak is szégyenletes lealázása az által, hogy időnkint annak egyik vagy másik vivőjét arra kárhóztatja, hogy úgy üljön ott az asztal fejen s az elnöki székben, mint egy szárandó „pictus masculus“. S valóban nem tudom, azon csodálkozom-e inkább, hogy nem töröltük el ez intézményt legalább napjainkban, vagy pedig azon, hogy mi-kint tarthatta fenn ez magát egész napjainkig!

Meg vagyok azonban győződve, hogy ez intézmény behozatalának és fennállásának is az a különben helyes elv szolgált alapul, a mely egyházközségünk minden más intézményét is át-meg áthatotta, az t. i. hogy az egyházat alkotó sem egyik, sem másik elem, sem az egyházi, sem a világi — ne praeponderallasson a másikának. Ugy de ez elv más alkalmazással is megmenthető. Például, miért ne elnökölhete ugyanazon ülészek egyik ülésén a világi, a másikon az egyházi főgondnok? Vagy, még helyesebben: a főtanácsi üléseken elnökölhethetnének a világi főgondnokok, az állandó képviselő-tanács ülésein pedig mindig a püspök, a ki erre leginkább értezik, s a ki az ide tartozó végrehajtási ügyekben már hivatalánál fogva is a legtöbb felelőséggel tartozik.

A hierarchiától mi soha sem féltünk; de a papi legfőbb méltóság lealázását sem szabad már több szemmet húnnyólag elnéznünk!

De most veszem észre, hogy kissé nagyon is bele-mélyedtem egyház-szerkezetünk bíráló elemzésébe; pedig ez e lap t. olvasói legtöbbje előtt levés érdekkel írhat, s a kitett cím után bizonyosan a legtöbben nem is ívet, hanem csak egyszerű referálást vártak tőlem.

A tisztelt szerkesztő úr engedelméből ez is meglesz a jövő számban; de álláspontunk tiszta földerítését, s szervezetünk való, hű ismertetéseért előbb ezeket is szükségesnek láttam elmondani.

Váradi Károly.

(Folytatása következik.)

TÁRCA.

Pédagogiai levelek.

(Folytatása és vége.)

Hanem akkor, midőn a pedagógia szempontjából szölok a szászok tanügyéről, önkénytelenül fölbred bennem a hazafias érzemény, s nem tehetem, hogy magyar nem-

zeti szempontból is ne szellőztessem szász atyámfainak tanügyét. Az régi dolog, hogy a mi jó szászaink nem szívesen simulnak hozzánk; ősi szokásaikból mit sem hagynak el, s általában oly idenek köztünk — magyarok közt — mintha most vándoroltak volna ide. Az ő dolguk, nem törődünk vele. Hanem azzal aztán igen is törődünk kell,

hogy a nemzetiségi propagandát az oktatás körében is akként honosítják meg, hogy a népoktatás által nem csak be nem kebeleztetik a szász polgár a magyar állam iránt tartozó kötetmei körébe, de úgy látszik, már a gyermek szívébe tervszerűen vésik be a magyar iránti ellenszenvet. Így például, egy városi iskolában levő számos térkép közt egyet sem találtam olyat, mely a magyar állam területét ábrázolta volna; a tantervben szó sincs a hazai történeletről, magyar nyelvet a világerő sem tanítanak, s a milyen bőbeszédűek a tanítók akkor, midőn dicsekedésre nyílik alkalom, épp oly hallgatók, ha ezt a témát említi föl az ember. So die lieber Sachsen! Hanem hát mind ezeket nekünk magyaroknak Magyarországon szépen el kell hallgatni; mert ha mi merészelnők követelni, hogy a magyar haza területén levő szász iskolákban az 1868 XXXVIII-ik t. cikk 11-ik §-a értelmében tanítsák Magyarország földrajzát és történetét: hát rögtön tele lenne a világ minden német hírlapja, hogy mi a szászokat elevenen meg akarjuk enni.

Nem is beszélek hát erről a dologról többet; hanem szólok a szász-földön azon tapasztalataimról, melyekből utánzásra méltó tanúságot merithetünk; bár szerintem a fent említett tapasztalás is eléggé tanúságos volna azokra nézve, kiknek kezébe van helyezve hazánk jövője.

Jeles iskolákat találtam Köhalomban. E kis város lakosai azzal, hogy négy osztályu fi-, s szintén négy osztályu leány-tanodát, továbbá két osztályu reál-tanodát tartanak fön; most meg községi iparos iskolát létesítnek: kiváló bizonyosságát adák annak, hogy a jó tanítás hasznát belátják. A négy osztályu elemi fitanoda tágas termekkel bír, a felszerelés elegendő, padok helyett asztalok vannak alkalmazva, s főleg utánzásra méltó példaként lehet fölmutatni a torna helyiséget. Vajjon, mi mikor jutunk már el oda, hogy legalább városi elemi tanodáinkat tornászati eszközökkel lássuk el? Én az utomba ejtett magyar városok népiskoláinak egyikében sem találtam tornászati eszközöket.

A leánytanoda felszerelésére, valamint a tantermek tágassá, s világossá tételére már kevesebb gond van fordítva. Kiemelendő azonban az a helyes intézkedés, hogy a tanoda számára — bár kissé távol — tágas kertet szereztek, melyet a tanítványok a tanítókkal együtt művelnek. E kertben a jelen év folytán kísérletek tétettek némely, eddig csupán idegen égalj alatt tenyésztett hasznos növények meghonosítására. Oly törekvés, melyet nekünk is jó lenne utánozni.

Sajátos továbbá, hogy midőn mi azon törekszünk, hogy egyes iskoláinkból külön fi- és leány-tanodákat alakítsunk, akkor itt, s egyéb szász városokban is az eddig külön állott fi- és leány-tanodák egyesítésén, azaz, egyes iskolákká tételén fáradoznak. Köhalomban már a lefolyt tanévben a fi- és leány-tanodák első osztályai egyesítve voltak, az új tanévben még a második osztályt is egyesítik, s csak a negyedik osztályt szándékoznak a jelen állapotban, t. i. a fi- és leány-tanulókat elkülönözve, megtartani. Megjegyzendő, hogy az egyesítésre irányuló törekvés nem gazdálkodásból történik, mivel az osztályok egyesítése

esetén párhuzamos osztályok állíttatnak föl, s így csak annyira tanítóra lesz szükség, mint menynyi jelenleg alkalmazva van. Az indok tehát tisztán pedagógiai nézetten alapul, oly nézetten, melyet nálunk is számos kitűnő pedagógus tett magáénak.

Jeles városi iskolák vannak Segesvárt is. A kisebb, valódi népiskolák közül pedig a szász-kereszturi, és szász-kézdi népiskolákban találhatunk utánzásra méltó mintákat. Mindezekről — tér hiány miatt — ez uttal bővebb ismertetést nem közölhetek.

Hogy mily mérvben becsüli a szász intelligencia az oktatás ügyével foglalkozó néptanítókat, kitűnik abból is, hogy a szászok közt létező tudományos társulatok évi gyűléseit azon időben, s helyen tartják, a mikor, s a hol az úgy nevezett „Lehrer-Tag“ (tanítói gyűlés) tartatni szokott. Ezen gyűlések helyének kijelölése tekintetében a szász városok valóságos versenyt fejtenek ki, mindenik óhajtaná vendég-szeretetét kitűntetni a tudománynak, s a nevelésnek munkásai iránt. Az idén a szász „Lehrer-Tag“ Medgyesen augusztus hóban tartatott meg, melyre a városi tanács meleg szavakban hívta meg a tanítókat. Hála istennek, annyira már mi is eljutottuk, hogy a természet tudósok, régészek sat., nő meg a dalárok gyűlése tekintetében a nagyobb városok készséggel vállalják el a házi gazda szerepét, hanem azt még nem hallottam, hogy magyar városaink valamelyike egyik-másik tanító-egyletet meghívta volna.

Végig tekintve a szász népoktatásügy körül tett, itt elmondott, s el nem mondott tapasztalataim, el kell ismernem, hogy van mit tanulnunk a szászoktól, de aztán olyan is van, mit világerő sem óhajtok, hogy eltanuljunk. Sajátítsuk el tőlük a népoktatásügyének előbbre vitele tekintetében kifejtett azt a buzgalmat, mely nem állapodik meg ott, hogy jó iskola legyen, hanem a tanító illő díjazása tekintetében is tanuskodik; sajátítsuk el tőlük a népneveléssel foglalkozók működése iránti érdeklődést, mely a szász pórnak is sajátja, s mely okozza, hogy a néptanítók gyűlését nem csak a tanítók, hanem mások is nagy számban látogatják. Hanem ne tanuljuk aztán el tőlük a külső fénynek a lényeg rovására emelése tekintetébeni törekvést, s főleg ne tanuljuk el azt a közönnyt, melyet ők egyéb nemzetiségek irányában tapasztalnak.

A szász földről hazafelé tértemben még egy érdekes ponton állapodtam meg, s ez Nagy-Enyed. E város multjának szomorú emlékei nyomasztólag hatottak kedélyemre, midőn e városba léptem. A vérengző fanatizmus gyászos emlékét még mindig hirdetik az itt-ott feltűnő romok, s ott áll a város közepén ama sirhalom, mely 400 vértanu hamvait takarja. De a multak sötét romjai fölött egy szép jövőnek remény csillaga dereng, s az anyagi pusztulás sötét képét a szellemi emelkedés derült hajnala fűdi el.

Nagy-Enyed igen helyes módját választá az elvesztett való kárpótlás mikintjének. Az anyagi veszteséget szellemi vívmányokkal igyekszik pótolni, s különösen e város kipusztított lakóira nézve nagyszerűnek mondható áldozat-

VIDÉKI ÉLET

A v.-hunad-zarándi egyházmegyéből

(Esperesi jelentés a Déván aug. 5-én tartott közgyűlésen.)

Tisztelt közgyűlés!

Legelőször is okát kell adnom, miért nem tarthattuk meg korábban ezen évi rendes közgyűlésünket. Egyházmegyénk anynyiféle összeírások, kimutatások elkészítésével volt hátralékban, még b. e. elődeimtől reám szállva, hogy azokat hamarabb elkészítenem, lehetetlen vala. Most már azon helyzetben vagyok, hogy alapos jelentést tehetek az egyházmegyénkben történt fontosabb változásokról; valamint arról is, hogy a vallásos-erkölcsi és iskolai élet emelkedett-e, vagy hanyatlott; az áldozatkész buzgóság ébren van-e, vagy lankadt; az egyes egyházak fekvő és pénzbeli vagyoni, jövedelmei minő menyynységben és kezelés alatt állanak. Jelentésem rendén alapos ismeretet szerezhet a t. közgyűlés egyházmegyénk állapotáról.

I. A működő személyzetről szólva: mult évi közgyűlésünk óta két paptársunkat ragadta el a halál, t. i. Varga Károly, bácsii lelkésztársunk, hosszszas betegeskedés után jobb létre szenderült, özvegyet hagyott hátra. Váró Márton, harói lelkésztársunk — miután guttaütés miatti gyengesége okán nyugalomra lépett — pár nappal ez előtt, fürdés alkalmával, a Maros hullámai között találta sírját; özvegyére és gyermekeire nézve azon vigasztalás maradt fenn, hogy a munkás és takarékos férj, és a pa meglehetősen vagyoni állapotban hagyta őket. Nyugodjanak békével az elhunyt pályatársak, és legyenek méltók égi atyánknál a hű, munkás pályabérére! A kántor-tanító atyafiak közül az algyógyit, Kelemen Pált, mult ősön besorozta a kolozsvári katonai hatóság, és ámbár a mélt. egyházi főtanács tett is lépéseket az ő kiszabadíthatása végett, de még eddig nem volt sikere. Bizonyára, elszomorító eljárás az éppen most, a mikor tanítók biánya miatt két egyházunk szenved!

Ugyancsak mult évi közgyűlésünk óta három lelkész és egy kántor-tanító állottak sorainkba, u. m. Ince János, szászvárosi, Jánó Albert o.-breyei, Kis Mózes nagy-pestényi lelkészek, és Demeter Mózes lozsádi kántor-tanító. Legyen az ur segedelme ő rajtok, hogy sikeres legyen munkálkodásuk!

II. Az egyes egyházakban történt áldozatokról, új építkezésekről, általában azon mozgalmakról, melyek a vallásos buzgóságnak, tehát az egyházi életnek jelenségei:

1. Bácsii kevés számú, de buzgó hiveink a diszes templom után a paplakot is helyreállították, s az által a leendő lelkésznek jó, és kényelmes lakról gondoskodtak, még csak a lakszobák alapdata, a csűr és istálló befedése van hátra. A szükségelt költséget 200 frt. államsegélyen feljül az egyház tagjai állották ki az önkint átengedett korcsma jövedelemből.

Ugyanezen egyházközség az eddig alig 150 forintra ment papi jövedelmet részint kormány- és pénzbeli fizeté-

tokat hoz a közművelődés oltárára. És pedig a leghelyesebb módon alkalmazva az áldozatokat, a midőn mindennek előtt a nevelés alapjának letételét eszközlő intézetet emelt, oly intézetet, melyre nem csak N.-Enyed, de az egész haza büszke lehet. Ez a nagy-enyedi kisedóvoda, mely 1864-ben alapítva, egész 1871-ig szerény bér-helyiségben volt elhelyezve, a mikor a város ritka áldozatkésztsége (12,000 frt.) által emelt oly célszerű épületben helyeztetett el, melyhez hasonló hazánkban alig van. És a ki megtekinti a téres udvar közepét elfoglaló csinos épület nagy, világos, egészséges termeit, tágas fődött folyosóját, a nevelő személyzet célszerű lakhelyiségeit: az azonnal belátandja, hogy ezen épület emelésénél az áldozatkésztséggel kezelt fogva működött a pedagógiai tapintatosság. Mert a már teljesen kész épület, hisszük, hasonlóan célszerű felszerelésén, s diszes kert alakításán fáradoznak az intézet buzgó előjárói, s a tapintatos, szorgalmas óvoda vezérlő Grohmann Károly.

Hasonló buzgalmat tanusít e város közönsége egy négy osztályu községi leány-tanoda létesítése tekintetében, mely már a legközelebbi tanév kezdetén megnyitattik. Hogy mily nagy az áldozatkésztség ezen tanoda létesítésére törekvés tekintetében, bizonyítja az, hogy a főtanítónő évi díjja diszes lakházon és 12 öl fán kívül 600 forintban van megállapítva.

Igy gondoskodik Nagy-Enyed arról, hogy a multak sötét romjain dicső jövőt építsen. És én hiszem, hogy e szép jövő bekövetkezend, mert a művelt nép számára vagyont, fényt, dicsőséget, s hatalmat biztosít maga a műveltség. Vajjon, mikor lesz ez máshol is így, mikor látjuk át, hogy a nevelésügy mindennél előbb való; mikor lesznek ezen ügynek olyan barátai, kik élet-főadatuknak tekintendik, küzdeni, ha kell, mártírrá lenni a nevelésügyéért; s mikor leend azoknak, kik egy-egy óvodát, gyermekerttet, iskolát teremtenek, legalább is anynyi tisztelőjük, mint a menynyi van egy démagognak, ki a képviselő jelöltség polcáról adó-leengedést, szűz dohányt, ingyen legelt ígér?

Ilyen, s ezekhez hasonló gondolatokon kérődzve, értem haza, szép Magyarország egyik nagyobb városába. És itt aztán önkénytelenül merül föl bennem az a kérdés: vajjon itthon megtalálom-e azt, mit a vidéken nem, vagy nem kellő mérvben találtam? Van-e itt kitartó lelkesülés a nevelésügy iránt; vannak-e jó iskolák, melyekben nem csak a fogalomkört bővítgetik, hanem fejlesztik az ember mindenik tehetségét, s munkára, türelemre, kitartó tevékenységre, áldozatkésztségre, emberszeretetre nevelnek; s van-e egyetértés, s közérvel egy célra törekvés azok közt, kik a nevelés eszközlésére vállalkoztak?

Kérdem, kérdem magamtól de engedjék meg t. olvasóim, hogy ez uttal adós maradjak a felelettel. *)

Peregrinus.

*) E ritka ügyességgel irtt és a pesti lapokban is figyelmet keltett levelek írójának ígérését bírjuk, hogy tanulmányait folytatni fogja későbbre. Előre is örvendünk; s lapunk és a közügy érdekében kérjük.

sekkel, részint az egyház pöntarából fizetendő pénzösszeggel anynyira megnevelte, hogy jelenleg jó másod-osztályú állomássá vált az.

2. Boldogfalvi egyházközségünkben a papi és tanítói épületek fedelei a mult év végén dühöngött tűzvész által megsemmisítették. Helyreállításukra a mélt. egyházi főtanács a gr. Kendeffiné-féle alapból 315 frtot, ugyan arra előlegképpen 200 frtot, a mult évi államsegélyből 500 frtot küldött le; a mélt. Kendeffi-család ingyen adta a szükséges zsendelyt. Mindezekből a papilak és épületek még ez év folytán helyreállíttatni fognak.

3. Borbátviz a régi lakhatatlan papilakot helyreállította, e végre 500 frt. körüli költséget tett, melybe a mélt. egyházi főtanács a mult évi államsegélyből 100 forintot határozott adadni.

4. Brettye papilakát most már egészen elvégezte, csür és istáló most készülnek. Nem csak az építkezésekre szükségelt költséget fedezte az egyház 200 frt. államsegélyen felül, de azon kívül alaptőkéjét is gondnoki jó kezelés által 1870 óta mostanig 1030 frtról 1414 forintra nevelte.

Ezen egyházban az egyesek áldozatát külön is föl kell említenem a kovrágyi, pokolvalcseri, gonzágai, és ó. bretteyi korcsma-jogosultak az egész napokon felüli órákra eső jövedelmeket az egyháznak ajándékozták, melyekből az egyház 60 frt. körüli jövedelmet veszen.

Szilvási Gizella és Ilona urhölgyek egy szép urasztali takarót: Jánó Albert, lelkes, egy nagy 8-ad rétbé kötött bibliát ajándékoztak.

5. Déva a papi lakházon régóta szükségessé vált javításokat tett.

6. Fehérviz tornyát újból fedette, új törökbúza kast állított; azon kívül alaptőkéjét 1870 óta 200 frt. urbéri papir és 150 frt. o. é. összeget 350 frttal nevelte.

7. Haró, ezen egyházközségről a méltányló elismerésnek különös kifejezése mellett kell megemlékezni; egészen új, kényelmes papilakot épített, a tanítói lakot és tanszobát kiemelve eddigi romjaiból, újból alakította, mondhatni újból építette; a tanítói lakon új csürt és istálót állított. A kántor-tanítói állomás jövedelmét az egyház pöntarából készpénzben fizetendő 200 frttal o. é. nevelte, a papi állomás újból dotálása, illetőleg nagyobb jövedelemmel ellátása most van munkába véve. És ennyi építkezés és fizetés-javítás mellett alaptőkéjét, a mely 1870-ben 681 forint o. é. volt, megnevelte 2250 frttal o. é., úgy, hogy most 2931 frt. o. é. alaptőkéjéről rendelkezik.

Mindezen bámulandó eredményekre az által juthatott az egyház, mert az ottani birtokosság közakarattal elhatározta, hogy a magyar birtokossági közjövödelmek — legelső sorban pedig a korcsma-jövedelem — azon része, mely a közszükségekre nem kél el, fordíttassék az egyház szükségégeinek fedezésére, az ezekből megmaradó összeg pedig tőkésíttessék. Ezen feleslegből származott aztán Markocsán Elek egyháztag ügyes kezelése következtében a fennemlített alaptőke. Azt hiszem, a közóhajtásnak teszek eleget, ha méltányló köszönetet szavazok közgyűlésünk nevében harói

egyházunk összes tagjainak, jelesen az ottani egyházi és községi ügyek élén állóknak!

Főlemlitem még a harói egyházat illetőleg, hogy a csertési és hosdái birtokosság a csertési korcsma-jogból két napi jövedelmet a harói egyháznak adományozott, a mi 5 frt. körül jövedelmez.

8. Hátszeg most vette munkába temploma újból fedését, a mely célra a mult évi államsegélyből 100 forintot kapott. Ezen egyház Bernát Miklós ügyvéd kezdeményezése folytán új orgonát állíttat be még ez őszön, melyre 501 forint van is már gyűjtve.

9. Hosdát a tanítói állomást, melynek jövedelme alig ment fel eddig 100 frtra, 160 frt. kész pénzből, és 60 kalangya búzából álló jobb jövedelemmel látta el.

Ezen egyházközségben Pető József és neje Farkas Anna egy urasztal-, és egy kathedra takarót ajándékoztak, Zsuzsánna leányuk emlékezetére.

10. Vajda-Hunyad a papi telken levő csürt és istálót, a cinterembeli házat kijavította, a tanszobát új padlattal, ablakkal, tanítói székekkel, ércfűtővel látta el, még pedig részint báljövödelemből, részint adakozásokból, a mult évi államsegélyből ezen célokra 100 forintot határozott a m. egyházi főtanács adadni.

Ezen egyházközségben u. Barcsay Ábrahám, kebli főgondnok ur egy új koporsó takarót, és mind a tavali, mind az idei vizsgák alkalmával 5—5 frtot ajándékozott az egyháznak, jutalmul kiosztandólag.

11. Kémenden Veres Sámuel egy kerek diófa urasztalt ajándékozott.

12. Kitiden az egyháznak szinte veszendőbe indult tőkéi, főleg Buda Miklós kebli-főgondnok erélyes föllépése következtében, per utján kitisztáztatván, jelenleg 906 frt. 71 kr. o. é. tőkéje van.

Megemlítem, hálás köszönetünk mellett, hogy báró Nopcsa Ferenc, fő udvarmester ur ő nméltósága felkérésünk következtében, ezen egyház kántor-tanítói alapjául ajándékozta sztrigy-szentgyörgyi korcsmajoga egész jövedelmét, a mi 40 frt. közt van.

Dáné István.

(Folytatása következik.)

K Ü L O N F É L É K .

= Magyarország kormányzó tanácsában ismét változások történtek. Pauler átvette az igazságügy vezetését és helyét a vallás- és közoktatás-ügyi miniszteriumban Trefort Ágoston foglalta el. Trefort általában mint tudományosan képzett fő, és gyakorlati politikus nyerte meg azt a tiszteletet, mely nevét környezi. Bélépését az állam szolgálatába azon ténnyel kezdte meg, hogy minden más foglalkozásáról — melylyel legalább évi 20,000 frt. volt össze kötve — lemondott s így vette át a kultusz-miniszteriumot folyó hó 4-én; megjelenését pedig az országban zajos éljenzéssel fogadták. — Ám, az éljenek el fognak hangzani, mint anynyi más; de ha ő, mint a megboldogult Eötvös sogora, Eötvös szellemének is

örököse leend: ez megmarad örökre. Reménnyel nézünk minisztersége elébe; bár aggodalmunknak sem vonakodunk kifejezést adni, midőn félünk, hogy Trefort is egyike leend azoknak, kiket el fog koptatni a miniszterség.— Kultusz-miniszternek lenni Magyarországon, anynyi, mint abdikalni és magát mártírrá tenni; mert egyetlen egy tárcát sem ostromol anynyi különböző érdek, mint éppen ezt.— Örülni fogunk, ha csalódnánk; mert csalódásunk anynyi volna, mint Magyarország értelmi és kulturai felemelkedése és ennél szebb babérra nem vágyhatik senki. Adja isten, hogy ezt Trefortnak egész hazánk tegye homlokára!

= Méjjen elszorodot szívvél jelentjük olvasóinknak, hogy igazg. tanácsunk titkára, jógtudor, és hites ügyvéd, Horváth Mózes, életének 28-ik, boldog házasságának 15-ik havában, folyó hó 9-én egy jobb életre szenderült, fiatal nőt és egy négy hónapos csecsemőt hagyva maga után. És hátra hagyta a jobbak szívében az emlékezetet, melyet méltán kiérdemelt buzgósága, tömérdek jó akarata által, midőn egész odaadással szolgált közügyeinknek. Hivatalból tett utjában meghült; a lefolyt közgyűlés alatt minden intésünk dacára, megerőltette magát s most sirjára hullatjuk baráti szeretetünk részvét-könyveit egy igen korán, legszebb korában ösztörött élet felett. Béke leagjen a nemes porokon; s vigaszt adjon a jó isten az ötet siratóknak.

= Szemeinkkel győződünk meg, hogy „Grey Johanna” a sárospataki nyomda betűivel megjelent; s reméljük, hogy egy néhány nap alatt az előfizetők végre megkapják. Számunkra nem marad egyéb, mint az, hogy itt közöljük azok névsorát, kik lapunknál fizettek elő. Ime, itt következnek: Longauer Ferenc, Karácsony György, Mézőly Sándor, Balog Imre, Szilágyi Dénezs, Lengyel Andor, rimaszombati egyesült prot. gymnasium, casino Rimaszombatban, Sándor Géza, Luby Géza, ifj. Fay József, Isaak-Fodor Anna 2 péld., Ebecky Antonia, Fodor Abaffy Mária, Szacsvai Sándorné, öz. Györffi Józsefné 2 péld., öz. Nébb Sándorné, Bátori Dániel, Nagy Tamás, Lócsei Lajos, Szabó József, Szakács István, Herceg Sándor, Ágoston Mózes, Solymosi István, Szilágyi Miklós, Benkő János, Kisantal Sámuel, alamori olv. egyesület, Enyedi Istvánné 2 péld., Szolyka Mihály, Lange Károly, Thomka Pál, Thomka Lajos, Hadnagy Péter, Békási Sándor, Szilágyi Farkasné, K. Kovács Károly, Simó Géza, dr. Boc Józsefné, Varró Elek, Bod László, Pogány Imre, dr. Kovács Ödön, Houchárd József, Ince Jánosné, Kovács Gyula, Schusztér Georg, Pap Gyula, Török Józsefné, Pap Jánosné, Lengyel Gáborné, Hamvay Zoltánné 2 péld.

= Lapunk 69—17-ik számában olvasható a pályázat a ploesti papi állomásra. Pályáztak is egy néhányan, meg is választottak jelenleg szacsvai ifju lelkész-társunk Imreh István; azonban, a romániai egyházak felfordultsága miatt, Imreh barátunk — igen helyesen — meggondolkozott és nem fogadta el. Most hát ismét íresedésbe levén ez állomás, ki elnyerni óhajtja, a pályázatban olvasható feltételek mellett folyamodjék.

= Egyébiránt, bűn az, mi Romániában levő egyházainkkal történik; és bűn a magyar protestantismus részéről, hogy erélyes rendszabályok által nem igyekeznek végre-valahára oly állapotokat idézni elő, melyek legalább némi állandóságot ígérjenek. Untig ismeretes ez egyházak dolga, melyek a lázító és minden férfiúi önzertet nélkülöző Celder uramnak makhinációi folytán, magukat független, szabad egyházaknak deklarálták, s felmondták az engedelmességet, és a függést az erdélyi superintendenciától. — Isten látja lelkünket, nem vágyunk e szuprémaciára; de miután már Celder tényleg eltávozott onnan, és pedig reverszális mellett, s ő mégis lázít, s fentartja öszszeköttetését ez egyházakban a legerkölcstele-nebb elemekkel: itt legközelebből a debreceni emberek felelősek, hogy egy oly hitel-vesztett embert, mint Celder, nem bírnak megfékezni, ki miatt a romániai egyházak szemlátomást mállanak szét, s velők enyészik a vallásos öntudat és nemzetiségünk. Ploest e miatt nem kap papot; Galacról pedig éppen most ment Budára a pap, Bényei Gábor, ki ott tovább nem maradhatott a celderisták miatt. Eszeveszett állapot; és mindez Celderért! De hát kicsoda az a Celder, hogy ötet rendre utasítani, nem lehet? Ébredjete, férfiak, vágjátok ki a fekélyt a testből. a vérnek hullásáig: e siránkozó álprófétát vessétek kereszt alá, és tegyete lakatot szájára, hogy marni ne bírjon. Gyalázat, és szégyen, hogy az öszszes protestáns magyar egyház nem bír e hamu-pipókéből felnövekedett püspökkel (!) ki jelenleg Felsőbányán dégál testileg, de fekélyes szelleme Romániában lázít. Vagy, a konvent hivatása? No hiszen, e konvent is ugyan lassan születik meg; még megérjük, hogy Celder apostol ennek is a fejére nő!

KÖRÖZTETIK.

904—1872.

Szebeni egyházmegyénkben a mikoszászi harmadosztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap október vége.

A folyamodványok n. szebeni esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 10, 1872

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyiltposta.

39. Zilah. H. M. urnak. Az ügy anynyira specilis, hogy még nem szükséges közlése; az egyházmegye ha nem igazit, akkor majd megszöllöttetjük.

40. Olasztelek. B. J. urnak. Uram, ott nem fordul elő név; nem köpenyeg, ne vegye magára. Ha minden betűért érzékenykedünk, vége-hossza nem lesz a keserűségnek. Mellőzzük.

41. Vizaknára; Szilágy-Somlyóra. Várom-várom; mind hiába várom. Ne várjam hiába!

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 19, 1872.

90—38. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az igazg. tanács körlevele.

Erdélyi egyh. kerületi állandó igazgató tanácsunk kedves kötelességét teljesíti, midőn a m. t. t. tanodai és egyházmegyei előljáróságokat, s általuk anyaszentegyházunk egész egyetemét tisztelettel értesíti arról, hogy törvényszabta működését mai napon megkezdette.

E kezdet egyházi alkotmányos életünk történetében egy egészen új, eredményeiben messzire kiható, s ha reményünk meg nem csal, anyaszentegyházunk felvirágzására áldásos korszak első pillanatait jelzi. Részben a népképviselőlet alapjára fektetett, s ez által megújított alkotmányos szervezetünk fölnyitá a sorompókat, melyeken belől minden buzgó hitsorsosunk tért és alkalmat nyer részint közvetlenül, részint közvetve azok által, kiket bizalmával megtisztelt, anyaszentegyházunk ügyeinek folyamára kellő befolyást érvényesíteni, s így a nyert talentumok mértéke szerint közreműködni, hogy növekedjék, terjedjen, s belső erejében gyarapodjék mibennünk, s általában a Krisztus szent országa.

Igazgató tanácsunk méjjen érzi sulyát azon nagy fontosságú feladatnak, mely a nemes munka végrehajtásában első sorban vállaira nehezül, Gyógyítani azokat a sebeket, melyek anyaszentegyházunk testén sajognak; nem lankadó buzgalommal, s önfeláldozó készséggel örködni egyházaink és iskoláink anyagi és szellemi érdekei fölött; kellő érvényt, s tiszteletben tartani és tartatni mindenki által azon törvényeket, melyeket anyaszentegyházunk közakarata megállapít és szentesít; ébresztő, s buzdító szava és példája által éleszteni a szivekben az igaz vallásosság, fájdalom! hamvadó tüzet; s általában munkálni mindazt, a mi által bizonyosságot tehetünk a felől, hogy áldott emlékezetű őseink reánk hagyott szent örökségének méltó örökösei, s buzgó gyarapítói vagyunk: ime, a nehéz, de nemes és felemelő tisztt, mely reánk vár.

Igazgató tanácsunk ereje csekélységének érzetében visszadöbbenne e feladattól, ha erőtlenségét nem pótolná azon biztosító reménység, hogy a mélt. t. t. előljáróságok, mint anyaszentegyházunk közjavának saját hatáskörükben hivatott munkásai — utógondolat nélkül — bizalmukat, s ernyedetlen tevékenységüket kormányzó testületünktől megvonni nem fogják, és továbbra is hiven megmaradnak azon meggyőződésben, hogy csupán kölcsönös bizalom, egyesített erő, a törvények iránti őszinte tisztelet, s a közjó iránti áldozatkész buzgóság képesíthetik anyaszentegyházunkat küldetésének teljesítésére.

Igazgató tanácsunk e reményben kezd munkájához; egyetlen dicsőségét és örömét abban keresné s találná föl, hogy majd a számadás napján elmondhassa az apostollal „jó lelkiismerettel szolgáltam mind istennek, mind az embereknek.“ De hogy ezt majdan elmondhassa, ezennel ünnepélyesen kijelenti, anyaszentegyházunk felsőbb és alsóbb kormányzó közegeinek tudomására juttatja, hogy a mily örömmel nyújtandja a buzgó törekvésnek istápoló kezét, s egyszersmind az elismerés koszoruját; éppen oly a részrehajlást nem ismerő szigorral fogja sujtani mind azokat, kiknek magatartásában hanyagságból származó mulasztásokat, a törvények iránti tiszteletlenséget, vagy éppen anyaszentegyházunknak érdekeivel szemben hűtlenséget tapasztal.

Istennek áldása legyen anyaszentegyházunkon

Az erdélyi ev. ref. egyház-kerület igazgató tanácsának Kolozsvártt, 1872 szept. 1-én tartott üléséből.

Br. Kemény Ferenc.

Titkár helyett: *Dr. Kolosvári Sándor.*
igazg. tanácsos.

Az unitáriusok ideai zsinati főtanácsa üléseiről

(Kolozsvártt, szept. 1, 2 és 3-ik napjain.)

II.

(Folytatása és vége.)

Főtanácsunk ideai ülésését főleg a nevelésügyet érdeklő jelentések tárgyalása, az ezek folytán felmerült eszmecserek, s az ezekre hozott határozatok tették a gondolkozni szeretők előtt kiválólag érdekessé.

Eddigelő az iskoláinkról szóló jelentések legtöbbször oly általánosságban voltak tartva, hogy azokból bizony még tiszta áttekintést sem szerezhettünk senki egyházi életünk eme legfontosabb ügye és érdeke állásáról.

Hogy ez a jövőben ne legyen többé így, mindenekelőtt meghatározottat, hogy az állandó képviselő tanács mellett eddig is fennállott, de az új idő követelményének megfelelőleg kellő mérvben még eddig nem igen működött „nevelési bizottság” jövőre merőben újjá szerveztessék.

A midőn főtanácsunk ezt kimondotta, hitem szerint, mintegy azt mondotta ki, hogy jövőre a nevelésügyi bizottság részéről nem fog megelégedni azon nagyon is szűk adatok egyszerű regisztrálásával, a melyek az illető iskolai előjáróságok fölterjesztésében eddig leginkább csak ezekről szóltak: „hány tanuló tanult itt, vagy amott? mikor kezdődött, s mikor végződött a tanítás? s mikor, és mily eredménnyel tartattak meg a közvizsgálatok?” hanem elvárja tőle, hogy időnkint számon kérje, s folytonosan evidenciában tartsa azt is, hogy mit, mennyit, s minő módszer és tanterv szerint tanított minden egyes iskola; mik voltak a tanítás segédeszközei, mik akadályai; szóval, azt, hogy mit tett, s a meglevő körülmények szerint, de az elhárítható akadályok elhárításával mit tehetne meg minden még oly egyszerű tanintézetünk is, a népnevelésnek reábizott fontos érdekében?

E végre, központi bizottságunknak természetesen sokat kell puhatólóznia, sokát kell zaklatnia; de ha mindezzel tisztába jött, nem csak azt éri el, hogy a meglevő állapotokról mindig tiszta és kielégítő tüzetességgel referálhat, hanem azt is, hogy azok emeléséért mindig a kellő időben, és kívánt helyes irányban teheti meg szükséges intézkedéseit, s illetőleg módosító, vagy újító javaslatait.

Ezt várom én nevelési bizottságunk újjászervezésétől és mert meggyőződtem, hogy most ülésezett főtanácsunk tagjai legnagyobb része is ezt várja tőle, azért üdvözlöm én a legnagyobb örömmel az újjászervezés elvének kimondását.

Éppen ily örömmel üdvözlöm főtanácsunkat azon határozatáért is, a melylyel kimondotta, hogy a tanterv, a mely egyetlen fő- s két középtanodánkba ezeltől körülbelül 6—8 évvel hozatott be, bírálat alá vevendő, s az új idő szellemének megfelelőleg újra dolgozandó.

Ezért annyival bátrabban mondhatom ki üdvözlőmet, mert főtanácsunk e határozatát egy pár eddig csaknem kizárólagosan illetékesnek tartott ítélő oly értelmű

felszólamlásával szemben mondotta ki, a mely körül-belől arról akarta meggyőzni gyűlésünk tagjait, hogy „jól vagyunk mi úgy, a hogy vagyunk.”

De tantervünkkel, s tanítási rendszerünkkel bizony nem vagyunk jól mi sem, uraim; legalább oly jól semmi esetre sem, hogy e tekintetben is jobban lenni, ne akarnánk.

Elég volt már nálunk protestánsoknál is — abból a rendszerből, a mely szerint: csak azért, hogy a külvilággal szemben erőseknek látszhassunk, sokszor még magunk magunknak sem mertük nyíltan bevallani egy, s más gyengeségünket!

Ezzel valahára már teljesen szakítanunk kell, ha a haladást — az idő- és alkalmoszerű, tehát biztos haladást — őszintén akarjuk.

De e végre, időnkint és alkalmoszerűleg, sok új nevezett „kényes kérdést” is meg kell ám bolygatnunk; már pedig ki tagadhatja, hogy nálunk csaknem minden felekezetnek, sőt csaknem minden felekezeti iskolának van egy-egy ilyen kényes kérdése, mondhatnám: darázs fészke.

Az iskolákat illetőleg, ilyen némely helyt a keblipénztárak csaknem önkényes, vagy legalább kellő pontossággal és lelkiismeretességgel még keblileg sem eléggé ellenőrzött kezelése.

Nó de, ezen mi — istennek hála — már meglehetősen túl vagyunk. Iskoláink pénzalapjai, legnagyobb részben, a minden időben legnagyobb pontossággal és lelkiismeretességgel kezelt, itt levő közpénztárakhoz kezeletnek; sőt, a mi helyi bevétel, vagy egészen helyhez kötött alapítvány is, még azokról is ide a központba küldetnek fel az illető kebli hatóságok által már egyszer átvizsgált pénztárnoki számadások, s ezekről is csak is a főtanács adhatja meg az illető pénztárnokoknak a megérdemelt felmentő okmányt. De ha e tekintetben ma már nem is igen van baj nálunk, volt e helyett — s van részben még ma is — az iskolát illető két más tekintetben.

Egyik az, hogy az úgy nevezett köztanítók működését és tanítási módját, pedig szegénységünk miatt, nálunk is csaknem kizárólag ilyenek tanítanak ám fő- és középtanodáink elemi és közép osztályaiban is: egy idő óta nem igen ellenőrzik senki. A rektoroknak, a kiknek ez — iskolai eddigi törvényeink értelmében — különben feladatuk lenne, az iskolai rend és fegyelem érdekében, sőt vidéken részben még ekonomikus dolgok vitele körül is, rendes tanóráik megtartásán kívül is anynyi ma már a teendőjük, hogy erre, s a magán tanítás szintén fontos ellenőrzésére igazán nem is igen érkeznek.

Igen üdvös és időszerű volt azért most tartott főtanácsunk azon határozata is, hogy a tanvezetői intézmény iskoláinkba is behozassék, illetőleg azokban mielőbb életbe léptetessék.

Hanem, ezt meghatározni még nem volt valami „kényes kérdés”; de ilyen volt az, a melyet egy tanári minőségben működő egyénre mondott határozatával, talán most először, bolygatott meg a főtanács.

A dolog ez.

Akár mint titkolgatjuk, takargatjuk, de mégis köztudatu tény, hogy úgy nálunk, valamint önöknél is, csaknem minden iskolánál van egy-egy olyan tanár, a ki megnyugodva azon, hogy ötlet e szép és fontos állásba egyszer, valamikor beválasztották, nem sokat törődik az iskola bajaival, a tanügy haladásának érdekeivel, sőt néha még azzal sem, hogy vajjon kötelességeinek félvállról vétele és elhanyagolása által nem rontja-e meg az ifjúság, s az iskola közszellemét.

Az ilyeneknél a tanáregre rendre csak pusztán keresetmód lesz; de mivel ez mint keresetmód még nem igen jövedelmez eleget nekik, ráadják magukat a gazdálkodásra, s mit tudom én, még mi más olyféle foglalkozásra, a mi csak kiadja lassacskán azt, a mit „apritni kell a tejbe“, de a minnek bizony a könyvekhez éppen semmi köze.

Segítsen aztán ezen a bajon, a ki tud; de úgy, hogy a kollegialitást, az ösztözetartozók jó egyetértését, s az egyházi élet háztartásának sokszor még káros titoktartással, s jámbor elnézéssel is follogtatott csendességét ne zavarja, s az utonomikus felséges jogokat ne sértse meg!

Ugy-e, kérem alássan, rettenetesen nehéz egy feladat?

Nehéz bizony; hanem azért főtanácsunk — egy hozzá tüzetesen följelentett ilyenemű konkrét esetben mégis vállalkozott megoldására. S nem csak vállalkozott, hanem — minden rendű és rangú kötelességmulasztóknak rettentő példájára — egész bátorsággal meg is oldotta a kérdést olyképpen, hogy az illető bepanaszoltnak még a jövő évi szent-györgy napig időt engedett új állomásért körülnézni bárhol e hazában, de egyszersmind kimondotta, hogy ez időn túl ő — akár kap új állomást, akár nem, ott, a hol eddig volt — Keresztúron — „honját lelteni többé nem fogja!“

Ime, ezek voltak azok a darázs-fészkek, a melyekről fennebb említést tettem, s a melyekbe a miért kissé bele-nyultunk, azt hiszem, még nem vérzik kezünk, sőt szívünk is szabadabban doboghat, mert nem nyomja semmi olyan büntudat-féle, a mi e határozatok meghozatala előtt miért tagadnók — bizony nyomta, s meghozatala és lelkiismeretes keresztülvitele nélkül bizonyosan nyomná tovább is.

Ezek tüzetesebb ismertetése után, már beváltom mult közlésem végére tett ígéretemet, azaz, ennek megfelelőleg ezután már csak a főbb tények, és fontosabb határozatok egyszerű regisztrálására fogok szorítkozni.

Az iskolát és a nevelésügyet érdeklőleg ilyen határozatok még a következők.

A nevelési bizottság megbízott, vegye bírálat alá a tankönyveket, a melyeket fő- és középtanodáinkban, valamint népiskoláinkban eddig használtak, úgy azokat is, a melyek használhatók volnának, hogy így mindenüvé a legjobbakat lehessen ajánlani, s az egyenlő osztályokban mindenütt ugyanazokat lehessen bevételni.

Meghatározatott továbbá, hogy mind a három gym-

nasiumnak taneszközei, gyűjteményei, szóval, minden felszerelése leltározatassanak, s a leltárakba az újonnan szerzendők mindig pontosan bevezetessenek.

Végül, indítványoztatott, hogy konfeszziós és dogmatikus könyveink, a melyekből ifjúságunk hitelveink megismerésére oktattatik, de a melyekbe — az idők nyomása alatt, s különösen az úgy nevezett „dézsi komplancio“ megszorító határozatai következtében — sok olyan tétel csuszott be, a melyek hitelveinkkel határozottan ellenkeznek, szintén bírálat alá vétessenek, s az említettekől megfeszítve, új kiadásban adassanak ki.

Ez indítványra azonban még határozatot sem kelle hozni főtanácsunknak, miután tiszteletre méltó püspökünk jelenté, hogy e tárgyban Ferenc József és Simén Domokos tanárokkal ő már minden felszólítás nélkül is értekezett, s így ők a szükséges lépéseket — minden határozat hozatal nélkül is — megteendik.

Irodalmi kiadványokról levén szó, méltónak tartom itt megemlíteni, hogy a „Keresztény Magvető“, és a „Channing művei“ magyar kiadásának folytatása szintén bejelentetett, s a tett bejelentésre, az illetők vállalkozása örvendetes tudásul vétetett.

Ezt megemlítve, nem tehetem, hogy különösen a Channing műveire, a melyekből — kolozsvári főtanodánk tanárai buzgolkodásából, s amerikai hitrokonaink e célra küldött anyagi segélyezése felhasználásával — eddigelő már két kötet adatott ki magyarnyelvűnken, most már a 3-ik is sajtó alatt áll, föl ne hívjam e lapok t. olvasói figyelmét. De a midőn ezt teszem, biztosíthatom mindnyáját, hogy nem az unitárius ember beszél belőlem, nem mint ilyen ajánlom e műveket; hanem igen is ajánlom azért, mert meg vagyok győződve, hogy századunk szellemének, a valódi keresztényiség igaz eszméinek, s társadalmi újabbkori reformtörekvéseinknek inkább megfelelő műveket alig ajánlhatna valaki irodalmunkban. *)

De ime, megint tulcsapongtam az egyszerű referálási korlátain, s pedig még sok volna, a miről írjak. Viszszatérék hát a „kerékvágásba“; úgy is adós vagyok még azzal is, hogy a szorosán vett egyházi dolgokból is említsek meg néhány fontosabbat.

Ilyeneknek találom ezeket.

Püspökünk igazán szép — mert a tiszta keresztényesség eszméiben anynyira gazdag és magas ihlettségtől sugalmazott — beszéde, és imái mellett, pappá szenteltünk 16 derék, s legnagyobb részben jó készütségű ifjut.

Örvendetes tudásul vettük, hogy Udvarhely városában új ekkleziánk alakul, a melynek, mint ideiglenesen a kénosi ekkleziia filiájának, ez anyaegyházhoz való viszonyát, bizonyos szervezeti pontokban körül is irtuk, illetőleg a tett felterjesztésre, megerősítettük.

Felelevenítettük a káplánságot szabályzó ama régibb határozatunkat, a mely szerint a káplán abban az ekkleziában, a melyben mint ilyen működik, illető papja-

*) Tökéletesen igaz; részünkről is kész szívvel járulunk ez ánláshoz s felhívjuk olvasóinkat is.

nak semmi esetre sem szukcedálhat, s ennek halála után két évnél tovább azon ekklézsiában semmi esetre sem maradhat.

Megerősítettük a „keresztur-köri gyámolda“, azaz, azon egylet alapszabályait, a melynek célja az ezen környékben működő papok és belső emberek özvegyei és árvái segélyezése.

Helybenhagytuk Miklósvár-kör azon határozatait, a melyeket ez egy kebli-pénztár felállítására vonatkozólag hozott.

Egyhangulag kimondottuk, hogy a zsinati főtanácsokat, a mint eddig is gyakorlatban volt, ezután is 4 évenként váltogatva, fogjuk tartani a népesebb, s erre alkalmasabb ekklézsiákban.

Végül, örömmel hallgattuk meg az angol és amerikai hitrokonnainkkal folytatott levelezéseket, s az ezek tartalmát kellőleg felvilágosító hivatalos közléseket. De a fölött már jegyzőkönyvileg is méjj sajnálatunkat fejeztük ki, hogy sem Lowee ur, a bostoni unitárius társulat titkára, sem Coquerel Anasztáz ur, a párisi reformátusok híres hitszónoka — ebbeli ígéretek és ajánkozások dacára — sem jelenhettek meg idei főtanácsunkon. Utóbbival szemben e veszteségért legalább azzal vigasztaltuk magunkat, hogy megbízó- és ajánló levele, a melyet az angol unitáriusok Londonban tartott nagy gyűlésétől ez alkalomra kapott, másolatban legalább nekünk is megküldetett.

Ezeken kívül, megejtett még főtanácsunk néhány választást, hozott közpénztárunk gyarapítására néhány határozatot, s végül, megállította a jövő év költségvetését,

A választások eredménye im ez.

Pénztárnoknak választott Jakab Elek; kereszturi igazgatónak Marosi Gergely; tordai igazgatónak Pálfi Károly; kolozsvári tanárnak a történelem tanszékére Kovács János, a ki egy évig Németországon, s két évig Londonban volt akademián; végre, Kereszturra 4-ik tanárnak Sándor János, s ugyanoda segédtanárnak Gombos Mózes. A londoni alapítványra választás utján kiküldetett Derzsi Károly.

Kuriosumként ide ígatom még, hogy jövő évi költségvetésünk egész kiadási összege csak 16,053 frtot és 47 krt tesz. „Kuriosumként“ mondom; mert bárki is kuriosus lehet arra, hogyan lehet ily csekély összegből egy 53,000 lelket számláló egyházközönség központi kormányát, s a mellett annak egy fő- és két középtanodáját fenntartani.

Miért mondanám, hogy e titok kulcsa a takarékoságban, és még abban rejlik, a mi nem is titok többé, de azért mégis zsarnok egy hatalmasság—szegénységünkben?

Nó de, a munka, jóindulat, buzgóság, és öszszetartás sokszor kifogott már e zsarnokon, s azért nincs okunk, elhagyni a régi jelszót: „csüggedjen a gyáva, s az, a ki nem hisz egy jobb jövőben!“

Mi hiszünk és élünk!

Váradi Károly.

Az igazgató-tanács üléséből,

Kolozsvárt, szeptbr. 12.

Mélt. Ince Mihály legid. igazg. tanácsos elnökléte alatt. Jelen voltak: Szabó Sámuel, Szász Domokos, Szabó Ádám számvevő, és dr. Kolozvári Sándor, mint a közlelbi ülésben helyettesített titkár.

Hosszas várakozás után, a határozatképességre megkivántató öt tag megjelenésével, mielőtt a tanácskozás megkezdődött volna, Ince Mihály bemutatja államgondnok br. Kemény Ferenc ő nmltgának hozzá intézett iratát, melyben felhivatik, hogy az állandó igazg. tanács üléseit elnökléte alatt tartsa meg; miután ő nmltga gyengélkedő egészségi állapota miatt az üléseket nem vezetheti, s közvetett tudomása szerint abban a főtiszt. püspök és államgondnok ur is most egészségi állapota, s nem sokára vizitáció végetti leendő eltávóváása miatt, gátolva van. Ez tudomásul vétetvén, a tanácskozás megkezdett,

1. Helyettes titkár aa. azon kérést terjesztette elő, hogy az időközben elhalálozott titkár végleges helyettesítéséről tétessék intézkedés, miután ő a szept. 1-én tartott gyűlésben csak egyelőre, s a titkár akkor még remélt felgyógyulásáig vállalta el a helyettesítést. — Dr. Kolozvári Sándor igazg. tanácsos aa. a további helyettesítéssel megbízott.

2. A levéltárnak szabályszerű számbavétele, s átadása tekintetében Szász Domokos és Szabó Ádám megbízottak.

3. A folyó évi aug. 18—26 rapjain tartott kerületi közgyűlés jegyzőkönyvének összeállítására, és sajtó alá rendezése h. titkárra bízott.

4. A közgyűlés által az igazg. tanácsra bízott teendők számbavételtek, az expediálandók elkészítése, s szétküldése h. titkárra bízott.

5. Pénztárnok aa. felszólíttatni határozatott, jelentést tenni arról, hogy miben áll a kamathátralékok behajtási ügye, a már általa kimutatott hátralékokból mennyi, és melyek folytak be, s minő lépések tétettek a még be nem folyt kamathátralékok behajtására?

6. A folyó tárgyak közül a levéltár átvételéig csak azok kerülhettek „ellátás alá, melyek sürgösségüknel fogva halasztást nem szenvedhettek, és a melyek, mint egészen új tárgyak, ante-aktákkal nem bírtak, például

7. A bethlen-szt.-miklósi legelő elkülönítési tárgyalásra t. Bedőházi János ur az ottani ref. egyház képviselőre meghatalmaztatott, s egyuttal utolagos jelentés és felelősség terhe alatt Benedek Ferenc esperes aa. általában felhatalmaztatott, hogy késedelmet nem tűrő esetekben legelő-erdő-elkülönítéseknel, és tagosításoknál alkalmas egyéneket az egyházak képviselőtére esetenként felhatalmazhassan.

8. Hasonlóképpen a drági tagosításhoz az egyház képviselőtére biztos neveztetett.

9. A nmltgu m. kir. kultusz-miniszterium meghagyására az 1873-ik évi bécsi világ-kiállításra juttatás végett a közép tanodáknak 1860-tól fogva kiadott tanodai értesítvényei és a használatban volt és levő tankönyvek

jegyzékei szept. 15-ik felterjesztendők levén volt, titkár betegsége s később közbe jött halála miatt későn jövéen elintézés alá, a tanodák előjáróságai felhatalmaztattak, az ügy sürgőssége miatt, a felterjesztendőket, kivételesen közvetlenül, az ösztögyűjtéssel megbízott budai főrealtanodai igazgatóságához juttatni.

10. Bényei Gábor, galac-brailai lelkész, azon felterjesztés másolatának kiadásáért folyamodott, mely a folyó évi szept. 1-én tartott ülésből a galac-brailai egyházban felmerült zavarok tárgyában a kormányhoz tétetett. Egyszer-

smind 50 frt. segélyért folyamodott, hogy haza utazhassék. — A másolat kiadatni rendeltetett. Az 50 frt. segély ez uttal nem utalványoztatott.

Ezekon kívül még néhány kisebb jelentőségű ügy intéztetett el. Közlebbi ülés csak az arkivum átvétele után tartható, mi nem kis időt igénylő munka levén, különösen oly ügyek ellátásában előforduló késedelmezés, melyeknek előaktáik vannak, a körülményeknek lesz tulajdonítható.

TÁRCA.

Pestalozzi. *)

(Dr. Heppé „Gesch. d. Pedag.“ nyomán.)

Hogy mily romboló hatása volt a múlt század végén lezajlott francia forradalomnak az európai társadalmi viszonyokra, ezt a történelemből, de a tapasztalatból is igen jól tudjuk.

Nem egy perc, vagy politikai ravaszság idézte elő ama mindent felduló és vérnyomokkal, pusztulással jelzett gyászos napokat; sok év, hosszu idő telt el addig, míg a társadalom alsó, de leghatalmasabb osztályának, a köznépek szive, lelke, erkölce anynyira megromlott, hogy átkos kezekkel szakita szét mindent, a mi szép, és nemes.

A népnevelés ferde iránya, elhanyagolása, vagy éppen hiánya: ez szülte a nehéz betegséget, melyben Franciaország sinlődött; a ragályos betegség ott kiterővén, átszivárgott az egész Európa testére, s végképp elzsihasztá azt.

Sokáig nem akadt ember, ki a bajt nem csak fölismerni, hanem sikeres gyógykezelés által megszüntetni is, képes lett volna; az élettevékenység mind inkább lankadt, és már-már közel volt a végfeloszlás perce, a midőn adott az ég egy férfit, egy orvost, kinek társadalmunk új életét, föltámadását köszönheti!

Pestalozzi a nevelésügy, s nem tulzunk, ha kimondjuk, hogy ezzel együtt kétség kívül az európai társadalom újja teremtője volt.

Pestalozzi J. H. született 1746-ban, jan. 12-én Zürichben; már bölcsőjében a szabadság legével táplálkozott, a szellemi szabadságért küzdött élete végpercéig, ennek volt edzett bajnoka, és éltét arra szentelte, hogy e drága kincsnek mindenkit osztályrészesévé tegyen.

Édes atyja orvos volt, de azért az alig 6 éves korában árván maradt kis fiura vajmi csekély örökséget hagyhatott.

Atyját ily korán elveszítvén, atyai nevelésben nem

*) Meg vagyok győződve a felől, hogy e lapok t. olvasóinak nagy része semmi ujat nem fog itt látni Pestalozziról; de nekem nem is lehet celom, ujat mondani. Én csak megújítani, fölfrissíteni óhajtom azon férfiu emlékéit; csak egy szerény látogatást akarok tenni az olvasóval azon sirhantnál, hol a dicső porok pihennek!

részesülhetett, s majdnem egyedül, segély nélkül maradván, tanulgatott az iskolában. Egyes tárgyakra nézve megszűtulszárnyalta tanuló társait, míg némelyekben egyik-másiktól hátramaradt.

Felküzdvén magát az egyetemig, itt theológiát hallgatott; azonban, midőn első prédikációja nem sikerült, szakított e pályával, jogásznak csapván föl. Azt hitte, hogy e pálya jobban megfelelő lesz hajlamainak, de csak hamar tapasztalnia kellett, hogy a rideg, és szívet hidegen hagyó §§-ok ábrándozó, ifju lelkének éppen nem nyujtanak kellő táplálékot.

E közben, mint egy gyújtó szikra hatott lelkére, Rousseau „Emile“-jének olvasása. Ez gondolkodóba ejtő, hogy vajjon nem lehetne-e az emberi természetnek megfelelő, helyes és rendszeres nevelés által az emberiséget regenerálni? E gondolat mindig méjjebben hatott lelkére, evvel foglalkozott szüntelen.

Most lemondva a jogi pályáról is, gazdaságot tanult, s midőn a kellő ismereteket elsajátítá, Habsburg mellett egy mezei birtokot vásárolt, oda olasz izlésű lakot építtetvén, annak „Neuhof“ nevet adott.

1765-ben ide költözött, és két évvel később Schultthes Anna-val, a fenkölt lelkü, mivel zürichi nővel házassági szövetségre lépett, mely boldog frigy — mint maga mondta — soha egy percig sem vált keserűvé.

Azokban, a gazdaság rosszszul ütött ki, és csak hamar a szükségkel kellett küzdeni; gyakran nem volt egyebük a száraz kenyérről. És mégis, dacára annak, hogy maga is szegény, mondhatni, koldus volt, 1775-ben elhatározta, hogy saját lakásán egy iskolát állít fel; ide gyűjté a szegény árván maradt gyermekeket maga körül, tanította, élelemmel és ruházattal ellátta őket. Később, a szomszéd kantonokból is, mint Zürich, Bern, Basel, tódult a sok elhagyott gyermek e menhelyre, úgy hogy számuk mintegy 50-re növekedett!

Nyárban kivitte őket a mezőre, ott dologra szoktatta, télben szövessel, fonással, vagy más ilyennel foglalkoztak, de mindig úgy, hogy e mellett tanulni is kellett; a jó, Pestalozzi tanítá egymaga mindeniket. Így élt sokáig a nemes szívű ember, maga is mint koldus a koldusok között, tanítá őket, hogy belőlük embereket képezzen.

De nem sokáig üzhette e kedvenc foglalkozását sem, mert a sok neveletlen poronty csak addig maradt ná-

la, míg ruhát és élelmet nyert, s aztán igen sok megszokott, mihelyt komoly foglalkozásra került a dolog. Így, Pestalozzi intézetét már 1780-ban kénytelen volt bezárni.

Barátjai sajnálattal és részvétellel tekintettek reá, aggódttak, hogy szegény Pestalozzin semmi sem segít; maga is elszomorodott, de kétségbe soha sem esett, mindig hitt, remélt és szeretett.

Nem önmagáért, hanem a népért aggódott ő; belátta és fölismerte a nép szükségét, látta mindennap a nyomort, inaséget és ez fájdalomson hatott kebelére elanyyira, hogy feledte saját szükségait, számba sem vette a maga nyomorát, hanem kedves nejével együtt istenben bízott föltétlenül, és megnyugodott saját sorsán.

Pestalozzi méjjen tudott betekinteni az ember benső világába, a lélekbe, s ez támasztá benne az eszmét, hogy a helyes irányu, természetszerű nevelés okvetlenül ujjá szülné a társadalmat, s a szükség, mely oly nyomasztó és lesújtó, lassankint bizonynyal elenyésznek.

Ezen gondolatát fejté ki és bocsátotta világ elé, 1780-ban ily című dolgozatot adván közre: „A bend-Stunde eines Einsiedlers.

Ezen aphoristikus művében terjedelmesen tárgyalja, miszerint azon hatalmas erők, melyeknek kifejtésétől az emberiség jólléte függ, ott vannak megadva minden egyes ember bensőjében; ott pislognak a szellemi szikrák, melyeket élesíteni, lángra gyujtani: a nevelés egyedüli fő-feladata. A nevelés célja tehát nem lehet más, mint hogy az emberi természetben elrejtve levő benső erőket fölszínre hozza; mindennek alapja, sarkpontja pedig: istennek félelme, és gyermeki bizalom ő benne

A nevezett műből világosan kitünik az, hogy Pestalozzi fölfedezte a nevelés archimedesi pontját, és már csak ez által is az emberiséget egy új eszmével, egy eddig nem ismert igazsággal gazdagította.

Bod Károly.

(Folytatjuk.)

„Helyreigazítás, védelem.”

I.

Réty, szept. 6-án, 1872.

E lapok 37—35, számában az egyházkerületi közgyűlés aug. 25 iki ülésének közlésében a tudósító mindjárt a 4-ik rendben így ír: Kisantal Sámuel következő interpellációt intéz az elnökséghez: „van-e tudomása arról, hogy a szavazatszedő bizottság a szavazati lapokat a nélkül, hogy nyilvánosan megszámlolta volna, összevéve számítá össze“; ezen szavak, minthogy az én számba vannak adva, kötelességemmé teszik, magamat igazolni, annyival inkább, hogy ezekből az olvasó sem azt nem tudja, hogy mikor, sem azt nem, hogy minő választást érdekel az interpelláció; előre kijelentem tehát, hogy ez nem az én interpellációm.

Az ilyen leírásból a tényálladékokat az olvasó közönség semmi esetre se tudja megérteni; azért egyfelől magam, másfelől az olvasó közönség iránti erkölcsi kötelesség,

világosan előadni azon tárgyat. Magam iránti kötelesség, mert a közlésben az [mondatik, hogy az interpellációban foglalt vád alaptalan; már akárhogy vétessék a dolog, én részemről alaptalanságot nem látok benne, sőt azon meggyőződésben vagyok, hogy az ily választást meg kell vala semmisíteni; ha tehát a közlésben foglalt szavak nem az enyémekek, alább az interpellációt szó szerint megírom. Az olvasó közönség iránti kötelesség, mert a ki nem látta e tényt, mit érthet e kitétel alatt: hogy „a szavazatszedő bizottság a szavazati lapokat a nélkül, hogy nyilvánosan egyenkint megszámlolta volna, összevéve, számítá össze“; ez oly értetlenséget involvál, hogy tegyük jutalmat ki annak számára, a ki e rejtett szavakat megmagyarázza; alig hiszem, hogy valaki a jutalmat elnyerné persze, a ki nem volt jelen az eseten.

Én tehát világosan megmagyarázom: az igazgató tanács hat tagjára a szavazás aug. 23-án történt; midőn a szavazatok beadattak, a szavazatszedő bizottság egyik tagja, Sárkány tanár, a kosárból egyenkint szedni kezdte ki a szózatokat, által adta Szakács esperesnek, Szakács esperes nyilvánosan olvasta fel mindenik kezébe adott cédulából a 6 nevet, két tanuló jegyzette a nevek után a szózatokat. Míg így 13 cédulán (ugy emlékszem) a maga rendén, helyes kezeléssel átmentek: addig a bizottság elnöke a kosárból 32 cédulát sebesen kiszedett, mondván, hogy ez mind egyforma, s azért ne is olvastassék fel egyenkint, hanem + (plus) jeggyel jegyeztessék azon hat név után, mely az első cédulán van; a szavazatszedő bizottság tagjai ebben megnyugodván, + jeggyel jegyeztették be a 32 szavazatot a nélkül, hogy nyilvánosan egyenkint felolvastattak volna; erről tanuságot szolgáltat a szavazatszedés operatuma, melyben a + 32-öt meg lehet látni. Már kérdelem, egy ember, míg kettő 13 cédulát a maga rendén felolvasson, és az illető nevek után a szózatot beiratja, addig 32 cédulát úgy által nézhet-e, hogy minden cédulában a nevek ugyanazon ságáról kezeskedhessék?

Én az ilyen szózat-kiszedést semmi esetre sem helyeslem, s az interpelláció is így volt fogalmazva: „van-e tudomása az elnökségnek, hogy az igazg. tanács tagjainak választásakor a szavazatszedő bizottság elnöke 32 szózatot a nélkül, hogy nyilvánosan felolvastatott volna egyenkint, tömegesen + jeggyel iratta be a nevek után, helyeselt-e ezen eljárás?“ Én, mint fennebb is mondám, semmi esetre sem helyeslem; ha a legnagyobb vigyázat és ellenőrködés alatt történik is az ily eset, akkor se tudnám helyeselni; hiszen, a szabad választás és titkos szavazás fogalmában implicite benne van az, hogy minden egyes cédulát nyilvánosan kell felolvasni, s a szózatokat így írni be a nevek után; mert az ily tömeges beírás a tévedésnek, s egyébnek is nagy utat nyithat. Én a szavazat-kiszedés e rendetlenségét látva, rögtön mondtam az elnöknek, hogy ez eljárást nem helyeselhetem, mert kétségem van az iránt, hogy mind a 32 cédula egyforma volna, de azt a feleletet kaptam, hogy már össze vannak a cédulák vegyülve, és ezen zavart állást a közbejött állam-gondnoki választás

még inkább fokozta. Ugyanis, állam-gondnoki választás tüzetvén ki rögtön, az igazg. tanács tagjaira beadott és kizsedetni kezdett szavazatok tovább folytatása bészünttetett, mert állam-gondnok választására sürgetően szükség levén, ezen bizottság bizatott meg arra is; e szerint az igazg. tanács tagjaira beadott szavazatok, vagy cédulák közül még sok levén hátra, a bizottság egyik tagja a hátra levő, s még ki nem szedett cédulákat zsebébe tette, s midőn az állam-gondnoki választás megtörtént, a zsebéből szedte ki az igazg. tanács tagjaira beadott szavazatokat, s így folytattatott tovább a munkát; persze, én ezt se helyeselhettem, mert mindig ily esetekben azt tapasztaltam, hogy midőn a szózat-kizsedés valami non putarem által félbeszakad, akkor a még hátra levő cédulák zár alá tétetnek, és zár alatt tartatnak addig, míg tovább folytatni lehet, nem pedig zsebbe rejtetnek be; a szózat-szedés e második rendtelenségére nincs miért véleményt mondani.

Enyynivel tartoztam magam és az olvasó közönség iránt, hogy láttassék meg az, hogy mennyire alaptalan az interpelláció; s hogy az interpellációt a tudosító mily elferdítve írta le. Most azt hiszem, meg fogja érteni ki-ki a tényállást inkább, mint a közlés ama szavaiból „hogy a szavazatszedő bizottság a szavazati lapokat a nélkül, hogy nyilvánosan egyenkint megszámlolta volna, öszszévéve, számitá öszsze.

Kisantal Sámuel.

II.

Sz.-Udvarhely, szept. 9-én, 1872.

Viszonzásul, Peregrinus barátomnak.

Tetszett kegyednek, a pedagógiai levelek másodikában egyik külön bekezdésben rólam — az állítólagos nagy emberről — ítéletet mondani.

Hármas ítélete mind megannyi vádpont, s ezekre vonatkozólag nyilatkoznom kell.

1. Vádol szakmám (az ó remek irodalmak) iránti előszeretlenséggei.

Én e vád igazvoltát el nem ismervén, hivatkozom 1850 szeptemberétől kevés megszakadással mai napig terjedő tanítói, tanári pályámra, kerekszámban egy ezerre tehető volt tanítványimra, a székely-udvarhelyi, sepsi-szentgyörgyi és pesti reformált középtanodák szolgálatam alatt volt előjáróságaira, egykori és mostani hivatalársaimra.

Ítéletöket életemben, halálomban nyugodtan várhatom.

2. Vádol erélytelenséggel. E vádra szép csendesen elmosolyodtam, s ha ráérnék, mosolyognék most is.

3. Mondja tovább, hogy én az iskola-kérdésben ultramontan vagyok.

E váddal szemközt, kénytelen vagyok, kijelenteni, hogy — a mint látom — P. barátom az én iskolaügyi álláspontomat még csak nem is sejtí, nem hogy helyesen megítélhette volna. E nyilatkozatra kényszerített állításának a valósággal homlokegyenest ellenkezősége.

Hogy mi az én álláspontom iskolaügyi vitánkban, némileg kifejeztem volt a „Magyar prot. egyházi

és iskolai Figyelmező“ idei negyedik füzetében e cím alatt Az egymással tusakodó iskolarendszerek.

Arra kérem tehát P. barátomat: vegye tudomásul nyilatkozatomat, s szemle alá veendő tárgyait ezután jobban vizsgálván, ítéleteivel ne siessen. Mert a milyen joggal engem ezuttal, p. o. ultramoutannak keresztelt, éppen annyival akár pecsovicznak, panszlávnak, sőt dáko-románnak is nevezhetett volna. Enyynyt a magam érdekében.

Egyébiránt béke velünk!

Szakács Mózes

VIDÉKI ÉLELT

A v.-hunrad-zarándi egyházmegyéből

(Esperesi jelentés a Déván aug. 5-én tartott közgyűlésen.)

(Folytatás.)

13. Körösbányai egyházközségben Jankovics Démeterné egy kenyérvágó kést, Nemes Lajosné egy atlasz koporsó takarót, egy névtelen egy pohártakarót ajándékoztak.

14. Krisesori egyházközségünkről mult évi zsinati jegyzőkönyvben megemlítve volt, mekkora erélyt és áldozatkészséget fejtett ki, míg papi állomást állíttatott, és papi lakot építtetett, most temploma megépítésére szerzi az anyagokat.

Urasztali készületei nem levén, a végre adakoztak Kabincki Teréz egy festett urasztalt; Krisesori Dániel, és leánya Picek Jánosné három urasztaltakarót; Rischer György egy asztalkeszkenőt; Krisesori Ferencné egy rojtos asztalkeszkenőt; Antalfi Józsefné egy porcelán tányért, és egy asztalkeszkenőt; Albert Imre, lelkész, egy belül arany színű üvegpoharat; Lugosi Ferenc egy szent bibliát.

15. Lozsádi egyházközségünk dicséretes szorgalmat és áldozatkészséget kezdett kifejteni az iskolai élet föllevenítésére és biztosítására. A kántor-tanító fizetését 400 forintra emelte fel, melyet az egyház pénztárából kap készpénzben. Régi, és teljesen rossz iskolaházát lebontatván, most építtet helyébe egészen újat tanítói szobákkal, konyhával, pincével, kamarával, s külön tanszobákkal a fiuk és leányok számára. Az e végre szükségelt 1000 frt. o. é. építési költségre egyházmegyénk nagylelkű főgondnoka gróf Kun Kocsárd ur ó méltósága 382 frtot készpénzben, és csigmói erdejéből a szükséges fát adományozta, és ezzel újabb bizonyítványát adta soha nem lankadó áldozatkészségének; az azon felül szükségelt öszszeget részint önkéntes adakozásokból, részint az egyház pénztárából fedezendi az egyház. Nem mulasztom el annak idejében közzé tenni az adakozók névsorát.

Ketelességem, még megemlíteni, hogy a lozsádi korcsmajogosult birtokosság sok évek előtt a korcsmajog jövedelmét az egyháznak adományozta, melyből az egyház nem csak szükségait fedezi, de tőkét is gyűjtött, a mely tőke 1870 óta 319 frttal növekedvén, jelenleg 2491 frt. 70 kr.

16. Alpestes a mult évi közszinai jegyzőkönyvben

kijelölt építkezéseit bevégezvén, temploma mult ős végén fölszenteltetett az új orgonával együtt, melyet Csanádi János, egyháztág, készítettett Az építkezések 1600 frt. körül kerültek, melyből 200 frt. államsegély, 189 frt. gróf Kun Kocsárd főgondnok ur és más jöltevők adománya, a többit az egyháztágok rovatal útján állítottak elő. Magtár alapja megkezdett a templom szenteléskor több adakozók adománya által.

Gönci Sándor, eddigi gondnok, új koronát csináltatott saját költségén. Roska Antal dévai kereskedő ur egy ezüst rojtokkal szegélyezett urasztaltakarót, és egy új róvatos anyakönyvet ajándékozott,

17. Nagy-pestényi egyházunk tagjai több évek óta nagy áldozatkészséget fejtettek ki a papi és tanítói állomások jobb fizetéssel ellátásában, és az által azoknak biztosításában; tőkéket alapítottak, külső és belső fekvőségeket ajándékoztak az egyháznak. A mult évben jelzett építkezéseket egészen bevégezték, sőt a templomba új székeket, új kart és orgonát állítottak 200 frt. államsegélyen felül nagyobbára pénzben és gabonában tett adakozásokból. Magtárt is adakozás útján hozott létre.

18. Rákosd templomát most fedeti újból, alaptőkéjét 1870 óta 129 frttal növelte.

19. Rápolton a birtokosság a kátor-tanítói fizetés nevelésére egy antiqua sessio után járó korcsmajog jövedelmét ajándékozott a limitacio alkalmával, ez most 18 frt, 48 krt teszen. Özvegy mélt. Sándor Gergelyné urnő egy arannyal futtatott ezüst tányért ajándékozott.

20. Solymosi egyházközségünkben a papi fizetés pótlására adományozták az illető birtokosok a füzes-barbarai, nyavalyásfalvi, kecskedágai, burjánfalvi, boholti és solymosi korcsmajognak bizonyos részét, melyekből most 40 frt. körül van a jövedelem.

21. Végül megemlítem, hogy a maros-némethi gróf Gyulai-féle 10,000 frt. urb. pap. kamatja per 500 frt. folyóvá tétetvén, azokból a papilak építése most folyamatban van, az őszön készen lesz, s így remélem, hogy a jövő évben betölthető lesz a papi állomás.

Kötelességemnek ismerém, ilyen részletes jelentést tenni azon mozgalmakról, építkezésekről, adakozásokról, melyek mult gyűlésünk óta egyes egyházak, vagy egyes egyháztágok által tétettek. Azt hiszem, jogosítva vagyok a fősoroltakból azon következtetést vonni, hogy egyházmegyénkben még ébren van a vallásos buzgóság és áldozatkészség, és ha szintén vannak is egyházközségeink, melyekben a folytonosan előtérbe toluló szükségek, ez idő szerint, nehezen, vagy éppen nem is fedezhetők, sőt van egy pár olyan is, a melyekben a csekély szám és vagyoni erőtlenség miatt még eddig nem valánk képesek, fölébresztteni az egyházi életet: de bátran merem állítani, hogy ha nem lankadunk, ha megteszi kötelességét mindenki azon helyen, a hol áll, ha folytonosan törekszünk, olajat tartani a lámpában, nincs okunk, csüggedni a jövő iránt!

Dáné István.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= „Hullatja levelét az idő vén fája!“ Méjjen megrendülve, jelentjük olvasóinknak, hogy status-kuratoraink száma egygyel ismét megfogyott. Bethleni gr. Bethlen Gábor folyó hó 1-én bevégezte munkás életét. — A legnagyobb tisztelettel hajlunk meg sirja, emléke felett, mely megmarad a jobbak szívében s tekintetünket a jövőbe küldjük, kérdve: ki lesz az ifju nemzedékből, ki nyomába hágni, méltó lesz azoknak, kik arany-betűkkel írák meg multunk történetét? Buzduljatok fel ti, kik hivatta vagytok, vezérek lenni; erősödjete meg a hitben és buzgóságban: s lefizetvén a kegyelet adóját azok iránt, kik elég nagyok voltak, nyomot hagyni magok után: ragadjátok meg a kihullatott zászlót s vezessetek diadalra. — Te pedig, ki elköltöztél, nyugodj csöndesen; évkönyveinkben és nemes cselekedeteidben élni fog emléked örökre!

= Népevelés jöjjen el a te országot! Ez elcsépeelt frázist untig hangoztatta már minden ember; de mozdulni nem akart senki. Maga az ország törvényhozó háza is csak igen gazdálkodva szavazott meg egy néhány száz ezeret. — Örömmel jegyezzük föl, hogy napról-napra mind nagyobb érdeklődés mutatkozik e tekintetben mindenfelé; sőt a jövő évi költségvetés már a rendes kiadásokra egymillióval többet kér, mint eddig. Meg vagyunk győződve, hogy az országházban egyetlen egy hang sem fog emelkedni ellene; mert a ki ezt tenni, nem röstelné, bátorságának nagyságát megmutatná ugyan, de egyszersmind bizonyosságát adná, hogy ellensége hazánk felvirulásának. Mi részünkről szívesen ráállanánk, hogy a dónkat megkészezzék — pedig most is sok — csak hogy ennek minden fillérént népevelésre fordítsák; mert méjjen meg vagyunk győződve, hogy „nem csak kenyérrel él az ember“ s jaj annak a népnek, mely nem óhajt egyebet, mint „panem et circenses“.

= (Meghívás közgyűlésre.) Folyó évi október 8-án kezdődőleg zilahi egyházunkban egyházmegyei közgyűlés levén tartandó, az irt napon és helyen megjelenésre egyházmegyénk méltóságos, és tekintetes gondnokai, a világi képviselő urak, lelkész aa.-i, s az iskola-tanítói karból megválasztott képviselők általam hivatalosan felkérnek. Dombi Lajos, sz.-szolnoki ref. esperes.

= (Nyugta, és halás köszönet-nyilvánítás). 21 huszonegy o. é. frtokról, mely összszöveget, mint az „Erdélyi prot. közlöny“ felszólalása becses eredményét, hogy a nt. szerkesztőség útján kezemhez vettem, erről mind a szerkesztőséget megnyugtanni, mind jöltevőim iránti benső hálám nyilvánítani, kedves kötelességemnek ismerem. M. Bogáth, szept. 8-án, 1872, Tokaji János, ref. lelkész.

= (Értesítés.) A földmívelési-, ipar- és kereskedelmi m. kir. miniszterium a kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézetnél a jövő 187²/₃ tanévre betöltendő állami alapítványos helyeket a következő folyamodóknak adományozta: Ravasz György, Zsigmond Márton, Bálint Domokos, Asztalos János, Szilágyi Lajos, Szász Ferenc, Bene Elek, Salamon Mózes, Godolán János, Mezei Sándor, Székely Dénes, Bertalan József; a szabad helyekre pedig: Seitz Lajos, Szántó Elek, Fortuner József, Szabó Lázár, Nagy Gábor, és Biró Géza folyamodókat nevezte ki. Gamauf Vilmos.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Főmunkatárs; SZÁSZ DOMOKOS.

Nyomatott Stein J.-nál, az év. ref. főtanoda betűivel, Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 26, 1872.

91—39. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőség iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Isteniszteletünk érdekében.

Hála a kor jó szellemének, azon időig jutottunk, mely az ujitások ideje. Erről leghamarább meggyőznek a hírlapok hasábjai. „Haladjunk; tulszárnyalt az idő!” Csak amugy szorják szemink közé az ily, s ehhez hasonló dikciókat. És ez jól van így; a régít, a használhatatlant ujjal, használhatóval cserélni fel, épp oly jó, mint régi, s épp oly régi, mint szép elv. De van is ám keletje ez elvnek. Megvalljuk, minket is elesábitott, mi is neki hódolunk. Azonban kijelentjük, hogy nem vagyunk belebolondulva azon könnyenhióvségig, mely a tegnapit eldobja a maiért, mert ez ujjabb; s mely egyoldalulag csak arra szegzi figyelmét a mi uj, minden fürkészsése nélkül annak, hogy vajjon jó is. A fennebbi elvet, részünkről, ugy szeretjük megvalósítani bármely téren is, hogy az „uj” mellett ott legyen a „jó” és „célszerű” is. Mi azon ujitásnak hódolunk igazi vonzalommal, melynek fokozata van, és pedig olyan, mely felfelé vezet (tudjuk, hogy lefelé is van fokozat), s mely haladásában, a jó helyett jobbat keres. Ily értelemben újítani anynyi, mint haladni. Ily értelemben senki sem örül jobban, mint mi azon, hogy a haladás geniusza meggyújtotta a fáklyát a stabilismus ravatala felett.

Hogy az ujitási eszmék tért foglaltak egyházunkban is, és hogy eljutottak a vallásos élet központjáiig: a nyilvános isteniszteletig, ez, azt hiszem, nem lehet ellenére senkinek, mert irva van „mindeneket megvizsgáljatok.” De másfelől, tudjuk, hogy az istenisztelet alakja eleitől fogva bizonyos változásokon ment keresztül. Szükség tehát, hogy ezutánra is saját fejlettségében találhassa meg erejét ama mozgalom közepette, mely a folytonosan tökélyesedő egyháztól el nem maradhat, mert a mozgalom élet, a helytállás pedig azonos a halállal.

„Az isten lélek; és a kik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazság-

ban imádják.” Isteniszteletünk alakjának ujitásában ezen evangyeliomi meghatározás felé kell közelednünk; mert a mi liturgiánknak főalapul szolgáló planimetriája ezen meghatározás kell hogy legyen, mely nem cifrázást — és így terjeszkedést — hanem egyszerűsítést — és így öszszébbvonást — céloz. A közös isteniszteletünket érdeklő ujitás tehát nem nyilvánulhat egyébben, mint hogy ennek külső alakjáról minden sallangot lementszsen az egyszerűsítés olloájával; továbbá, hogy ennek egyes részeit szétzedve, azt egy öszszhangzó egészsze rakja öszsze; a felesleges, vagy is, a mi ceremonialis — de csak is ezt — az istenisztelet rendjéből kitorölje. Csak így képes, az ujitás a jót jobbá, a szépet szebbé tenni. De ne téveszszük szem elöl, hogy az istenisztelet bensőjébe nyulni, fő alkotó elemeket kimetszeni, azok helyére ujjakat hozni, ez ujitás nincs hivatva; mert ezek, időszerű izlés kívánalmának alávetve, nem lehetnek; míg én, mint protestáns pap, kezemben az evangyeliommal megyek a templomba, addig oda énekelni, imádkozni, és tanítani megyek. Ének, ima és prédikáció, az istenisztelet eme három alkotó elemeinek egyikét is ki nem törülheti semminemű ujitás. Ezekről is kimondhatjuk, hogy meg vannak állapítva örökidőkre. Bár lehet imádkozni néma ajakkal is, mert nem a szavak, cifra megszólítások és amenek teszik az imát, hanem az az érzés, mely szívünket elteli, és az, ki a szivekbe lát, nem mérlegeli a szavak ékességét; de itt nyilvános isteniszteletről van szó, olyanról, mely ünnepléses cselekvényben kell hogy felszínre hozza az áhitatos érzelmeket a szív méjjéből, s mely egyszersmind tanít, világosit.

Isteniszteletünket érdeklő e lapokban történt ujitási felszólalások is csak kívülről a héját érintik; a belsőt, a magvat sértetlenül hagyják, nem mozgatják meg. Azonban, én ezen felszólalásokat, ha bár sok részben magamévá teszem, de mégis minden hangjukban viszhangoztatni, nem tudom.

Ujítsunk, javítsunk, vessük el a mi felesleg; de ne feledjük el, hogy irva van ez is: „a mi jó, azt megtartások.”

És most lássuk az egyes részeket.

Az urimának egyszeri elmondását én is elégnék tartom; mert ez által nem csak egyszerűsítés lesz elérve az isteniszteletben, hanem ezen minden imák felett álló ima nyerni fog értékben. Egy oly imát, melyben mindent kérünk, a mi földi szükségünket kielégítheti, egy isteniszteleten egyszer elmondani, elég; az ismétlés levon annak méltóságából. Helyét — Bod Károly szerint — a prédikáció után hagynám meg, de közvetlenül, nem pedig közbe ékelve a végimát. A közkezen forgó Vadas-Nagy Péter-féle „Agenda” is — mindjárt az első lapon — az istenisztelet rendjébe csak egyszer veszi fel az urimát.

A végimának helyét neve is meghatározza, hogy t. i. legyen végső, mert különben nem végima. Sőt abban sem látnék semmi botránkoztatót, ha a végima kihagyatnék az istenisztelet rendjéből. Célja ugy sem egyéb, mint még egyszer kérni istent, hogy könyörgésünket hallgassa meg (tévednek azok, kik a prédikáció főbb részeit hosszadalmasan a végimában ismétlik; mert ennek helye egyenesen a zárbeszédben van; a végimában legfőlebb csak oly formán fordulhatnak elő, hogy isten azokat, ha szép, jó és nemesek, foganatosítsa szívünkben; ellenben, ha rosszak, segítjen, kiirtanunk onnan.) A kiről azt mondom, hogy jó és kegyelmes, ki meghallgatja még a bűnöst is, ki nem kedveli a külsőségeket: az előtt miért ereszkedjem felesleges szöszaporításba, miért figyelmeztessem arra, a mit azelőtt két, vagy háromnegyed órával kértem, mintha nem biznám benne, hogy egyszeri kéresemre megadja? A mi a végimának azon oldalát illeti, mely a hallott igéknek, tanuságoknak szívünkben való foganatosítását kéri, azt, a végima helyét teljesen pótló „rövid áldás”-ban lehet érinteni, habár itt nem kérés alakjában tárgyaljuk is. A végima helyett, e szerint, elég volna a „rövid áldás.” Hiszen, mi töltheti el edesebb örömmel a hallgató szívét, mintha lelki atyjának egy jó kívánatát viheti haza a templomból?

Hogy az ima az úrasztala mellett mondassék el, sem „helyes”-nek, sem „célszerű”-nek nem találom. Azt elég „nyomós” oknak találom magában is ezen elvnek elejtésére, hogy „nagyobb templomainkban nem lehetne hallani a szót”; mert csökkentheti-e

az áhitatot valami a népnél inkább, mint az, ha nem hallhatja a szót, hogy a mint szokva van, után mondhatta a könyörgést? Ekkor elégedetlenül távozik el a templomból; a szó nem érthetése miatti zavar megbotránkoztatja; és ez nem kis dolog; ez nyomós ok. Aztán meg az, hogy a pap nem a földről, hanem a szószékről imádkozik, legkevésbé sincs a „közösség eszméje” ellen; hiszen, a pap épp. oly gyülekezeti tagnak vallja magát az imában, mint akár melyik a többi; nem azt mondja: istenetek, atyátok, hanem: istenünk, atyánk; sem hogy: gyarlók, bűnösök vagytok, hanem: vagyunk. De furcsán is venné ki magát a „szónoknak különféle helyzetben való feltüntetése” akkor, midőn egyszerűsíteni akarunk.

A közép-ének kihagyását viszont nem pártolom. Ennek meghagyása mellett azon lélektani ok szól, miszerint az „amen” nem szakítja egyszerre ketté a melegen mondott imának hatását, hanem még az után is, bizonyos ideig, ott rezeg az a lelken. Ekkor a lélek hangulatához inkább illik a lágy ének, mint a villanyzó prédikáció; ekkor az ének ajtót nyit arra, hogy az áhítatos lélek magát csendesen kibuzoghassa; hiszen, az ének az imának folytatása; mert az ének is ima. Bárki tapasztalhatta, hogy a közép-éneken többen vesznek részt, mint az elő-éneken és melegebben éneklük; még azok is, kiknek nem igen szokásuk az éneklés, ilyenkor neki melegülnek; a kebelnek az ima által fokozott áhítata éneken tör utat magának, hogy kiömölhessenek. Továbbá, a közép-énekre szüksége van a lelkésznek is, hogy ez által az ő teendőjében szünet állván be, textusát a bibliából nyugodtan kikereshesse; mondandó beszédének főbb pontjait gondolatával még egyszer végig futhassa; beszédének szelleméhez találó hangot vehessen magának, hogy annál nagyobb otthonossággal és nyugodtsággal kezdhesse az istenisztelet világosító és legfőbb részéhez, a tanításhoz. A közép-ének tehát nem „szinpadias változatosságért” van, mint Peterdi állítja, melyre Bod Károly is — előbbi tervezetéhez hűtlenül, és így önmagának ellent mondván — viszhangot ad.

Hogy mennyire ragaszkodik némely pap azon helytelen szokáshoz, miszerint a hirdetések a végima elébe tétetnek, legyen szabad egy példával illusztrálnom. Ugyanis, mint kezdő prédikátor, elfeledém elővenni egy alkalommal a kezembe adott hosszú hirdetési névsort „mindjárt a második

„Miatyánk“ után.“ S mi történt? A lelkész csaknem kezeit tördelte megbotránkozásában, s a sajnálat köpenye alatt feddőzve, ily szavakkal piritott rám: „ejnye, öcsém uram, milyen nagy hibát követett el!“ És látva, hogy szintugy engesztelőleg mondja a kijövők némelyikének, hogy „ez a fiatal ember különben tudja a rendet, csak gyakorlatlanság miatt hibázott“; a végén elhittem, sőt megijedtem én is, hogy a templomban hibáztam. Óhajtandó, hogy minden lelkész, a hol e helytelen szokás még fentartja magát — s pedig sok helyen fentartja — a hirdetések tegye illő helyekre — a végima után; a mint ez a Vadas és Nagy Péter-féle „Agendában“ is, melyet máskint is szem előtt kell tartani, legvégül van sorozva, első lap, 8-ik szám alatt láthatólag.

Megjegyzendő, hogy én a Bod Károly által ajánlott tervezetet tartottam szem előtt, s természetesen a miről itt nincs említés téve, az kifogás nélkül megállható, nézetem szerint.

Ez volna az istenitisztelek újabb tervezete. De van-e valami új e tervezetben? Semmi. A régi épület részeinek újabb, célszerűbb összerakása. Istenitisztelekünk más szellemben ujitani, nézetem szerint, nem volna célszerű. Az ujitáshoz óvatosság kell. A szobrász, midőn valamely kész művet szépitni akar, ha kelletlenül csak kevéssel is többet faricskál le, már ekkor nem szépitett, hanem torzított.

Gönci János,
babuc-fodorházi lelkész.

(Vége következik.)

A „kolozs-dobokamegyei néptanítók egy- letének“ közgyűlése.

A közgyűlést szeptember 11-én a kolozsvári ev. ref. főtanoda nagy termében tartott elértekezlet előzte meg, mely a közgyűlés sorrendjét állapította meg, s bizottságot küldött ki az egyleti tisztviselők kijelölésére.

Az ünnepélyes közgyűlés — melyben több, mint 200 néptanító, s tanügybarát vett részt — szeptember 12-én d. e. 10 órakor a városháza tanácstermében a tanítói ének-kar által előadott „Honfi dal“ szokásos elzengésével vette kezdetét. Ezután Indali Péter, elnök, szép, s a tanítói ügybuzgalmat fokozó beszéddel nyitá meg az ülést. Némely üdvözlések bejelentése után, fölolvasta első titkár a választmány terjedelmes „évi jelentését“, melyben az egyleti élettevékenység körében fölmerült nevezetesebb mozzanatok hűn adattak elő. Az évi jelentésből kiemeljük a következőket: a választmány 15 ülést tartott, s 246 határozatot hozott, a szakbizottságok által tartott ülések száma meg-

haladja a hatvanat. A körökben is élénk tevékenység fejtetett ki, kivéven a gyalui kört, melyet eddig nem sikerült megalakítani. Az egylet évi bevétele — kerekszámot véve — 1300 frtot, kiadása pedig 1200 frtot tön. Van az egyletnek jelenleg 57 alapító, 121 rendes, és 116 pártoló, összesen 294 tagja.

Az évi jelentésből kifolyólag tárgyalt ügyek közül az országos tanító egyleti szövetség ügye került legelőbb a zöld asztalra, s a közgyűlés elhatározá, hogy a budai tanító-egylet által erőszakolva létrehozott ezen szövetségbe nem lép be; hanem megbizsa a választmányt, hogy küldjen képviselőket a népnevelők pesti egylete által a jövő évben egybehívandó orsz. tanító gyűlésre, s ennek határozatai szerint intézkedjék. Hoszszabb s élénk vitát idézett elő az egylet által kibocsátandó nevelési szakköz-löny ügye. Paal Ferenc nem hiszi, hogy a közlöny fön-tathassék, Jancsó Lajos megkísérteni óhajtja a lap kiadását; Szász Gerő az általános irodalmi részvétlenségre utalva, célszerűbbnek véli, hogy az egylet közlönyét az „Erdélyi prot. közlöny“ fogadtatnék el, mely ez esetben meg-bővítették. Hoszszabb vita után Jancsó indítványa fogad-tatott el, de olyképpen, hogy a választmány mindenek előtt győződjék meg arról, ha vajjon elegendő szellemi erő csoportosuland-e a lap körül, s csak azután bocsássa ki a mutatóvány-számot.

Szintén igen élénk vitát ébresztett az eddigi néptanító egyletek által tartandó közös vándor-gyűlések tartása iránti indítvány, melyet Máday nem pártol; ellenben Szekeres és Makkai támogatják az indítványt. Végre, a választmány bizatott meg, hogy e tárgyban véleményadásra kérje föl a társ-egyleteket, s a beérkező nyilatkozatok szerint intéz-kedjék.

Emelkedett színezetet kölcsönzött a gyűlésnek a pályadij kitűzésének ügye. Ugyanis valamely közérdekű nevelési kérdés megfejtésére Gazsi József egy aranyat ajánlván fő; t. Szász Gerő, esperes ur egy másikkal, az egylet pedig harmadikkal toldá meg, s utasított a választmány, hogy a pályakérdést mielőbb kitűzze.

A kevésbé lényeges kérdések közül kimagaslottak az egyleti „Évkönyv“ kiadása, s tankönyv bíráló bizottság szervezése iránti indítványok, melyeket a közgyűlés elfogadott.

Végül, szavazatszedő bizottság alakítása, s a holt napi mintatanításokhoz Pásztor Károly, Szentgyörgyi István és Szekeres Elek személyében elnökök kiküldése után, a gyűlés fölcszlott, azonban tagjainak nagy része a városi „sőr-csarnokban“ rendezett közebédnél találkozá, itt élénk pohárköszöntések közt fokozódott az ügybuzgalom, s a tes-tületi közszellem. D. u. 3 órakor a néptanítók nagy része kivándorlást tön K. Monostorra, a gazdasági tanintézet megszemlélése végett.

Szeptember 13-án, kevéssel d. e. 10 óra után, nyit-tatott meg a zárközgyűlés. Ennek fontosabb tárgyát a mintatanítások megszemlélését eszközölt küldöttségek elnö-keinek jelentései képezték. A jelentések dicsérettel emelik ki Gazsi József, Szabó Endre és Benedek Józsefnek a

mintatanítás tekintetében célszerű eljárását, de egyszerűségi kiemelik egyik iskolának külföldi anyait, minők a rozant ablakok, sat.

Ezután az indítványok tárgyalására került a sor. A tiszteletbeli tagok válasza iránti indítvány folytán zajos éljenzéssel következők választottak az egyesület tiszteletbeli tagjává: Indali Péter kolozsvári tanítónő képezési tanár, Molnár Aladár miniszteri oszt. tanácsos, Szász Domokos kolozsvári lelkész, György Aladár publicista, Éber Nándor országgyűlési képviselő, Demeter Sámuel zágoni lelkész, és Herceg Sándor n.-almási lelkész; továbbá, hosszabb-rövidebb viták után elfogadtatták a bécsi világkiállításra az egyesületi tagok köréből kettőnek kiküldése, a néptanítók nyugdíjazása, a „Corvina“ kiadványainak terjesztése, s néptanítói „Érdemkönyv“ létesítése iránti indítványok.

Majd a szavazatszedő bizottság adja be jelentését. E szerint az egyesület tiszteletbeli tagjai választottak: elnökké: Paal Ferenc; alelnökké: Sárdi József; első titkárrá: Szabó Endre; második titkárrá: Orbán Dénes; pénztárnokká: Gazsi József; könyvtárnokká Tóth Tamás. Ezen kívül 20 választmányi tag.

Az újon választott elnök helyét zajos éljenek közt elfoglalván, Márai János értekezést tart ezen kérdés fölött: „Mik akadályozzák a falusi néptanítót sikeres működésében, s mikint lehetne ezen akadályokat elhárítani.“ A hosszúság, de helyi-életképes eszméket tartalmazott értekezés zajosan megéltetvén, a közgyűlés — értekezési indítványára — elhatározza, hogy kérvényt intézend a válás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz a póttanfolyamoknak további főtartása, s az ebben résztvevő néptanítók napidíjának egy forintra emelése iránt.

Ezzel véget ért a közgyűlés, s mi rövidke tudósításunkat azon óhajjal zárjuk be: „vajha az egyesület tagjai által eddig tanúsított kitűnő ügybuzgalom és munkásság ne lenne szalma-láng, hanem erős meggyőződés szülte szilárd, és maradandó erény!“ △

Az igazgató-tanács üléséből,

Kolozsvárt, szept. 22-én, 1872.

Elnök: Ince Mihály. Jelen voltak: báró Bánffy Dezső, Szabó Sámuel, Szász Domokos igazg. tanácsosok. Szabó Ádám számvevő, Csulak Dániel, ügyvéd, és dr. Kolozsvári Sándor igazg. tanácsos, mint h. titkár.

T á r g y a k

1. Gróf Kun Kocsárd újonnan választott államgondnok értesíti az igazg. tanácsot, hogy miután a közlebbi közgyűlés őt államgondnokká megválasztá azon indokai figyelembe nem vételével, melyeket egyik nagyobb értekezleten a gyűlés alatt felhozott, s ha lemondani akarna is, azt csak a közgyűlés előtt tehetné, annak összeüléseiig vagy szándéka megváltozásáig az államgondnokságot elfogadja, s a késő őszi napokban állandóan Kolozsvárra beköltözvén, hivatalos teendőit megkezdi. — Örvendetes tudásul vétetett.

2. Elhalt titkár dr. Horváth Mózesnek özvegye néhai férjének $\frac{1}{4}$ évi fizetése kiutalásáért kérelmez. — Véleményezés végett áttétetett pénztárnok és számvevő aa.-ihoz.

3. Sz.-szolnoki esperes felterjeszti a sz.-somlyói egyház és az ottani kisdudóvoda között létrejött haszonbéri szerződést jóváhagyás és megerősítés végett. — Bővebb felvilágosítás, s egyházmegyei tanács előtti előzetes tárgyalás végett visszaküldetett.

4. Mátyás Zsigmond, cegői lelkész, több szálló dízma valószínűsítés fenforgását jelenti be. — A jogbiztosok kinevezése céljából teendő szükséges intézkedések megtételni, határozottak.

5. Basa Mihály, enyedi egyházmegyei esperes, felterjeszti az új-tordai egyházzgyűlés jegyzőkönyvét, gondnok kinevezés tárgyában, — A három felajánlott közül az új-tordai gondnoksággal hasonló hatáskörrel gondnokul a legtöbb szavazatot nyert Gazner József kinevezetik.

6. A szászvárosi tanoda előljáróságának Sándor János és Deák Gergely segéd-tanárként lett alkalmazásáról szóló jelentés: tudásul vétetett, s nevezett segéd-tanároknak az előljárósági gyűlésekben való részvétel megengedtetett.

7. A szászvárosi tanoda előljáróságának felterjesztésére Ince János lelkésznek, ki a felsőbb osztályokban való és történelmet tanít: a tiszteletbeli tanári cím megadatott.

8. Vályi Elek n.-sajói dékán, felterjesztésére a sz.-új-ősi községben levő erdő iránt folyamatba indítandó urb. perben Nagy Károly dézsi ügyvéd, s ugyanott a tagosításnál az egyház érdekei felügyeletére Fehérvári Károly aa. megbizatik.

9. A ploesti egyház megbizottjának kérelmére, az ottani zavarok rendezése céljából: a lelkészi állomás új pályázat alá bocsátására főtiszt. püspök aa, felkérteni, s a kérelem másik ágában a vagyonokról való számadás megéjtetése céljából a kultusz-miniszteriumhoz felterjesztés tételni határozott, hogy a közös külügy-miniszterium a romániai konzulatus útján e tekintetben a szükséges intézkedéseket megtegye.

10. A bogáthi lelkész két A. betűs urb. kötvényt felterjesztvén szelvényesekkel kicserélés eszközlése végett: kérdés intéztetik, hogy mi célból akarja az egyház a tőkét képező papírok kicserélését eszközöltetni? Szabály szerint, a tőkét képező papírok, rendkívüli eset kivételével, nem levén forgalomba bocsátható szelvényes papírokkal kicserélhetők.

11. Ügyvéd Csulak D. jelentést tesz a gróf Bethlen G. elleni tízezer frtos követelés áttelekkönyvezése tárgyában. — Tudásul vétetett.

12. Az udvarhelyi tanoda egy régibb kérvényében, többnyire papírban levő, s így keveset jövedelmező tőkének jövedelmezőbbé tétele céljából kérelmezi, hogy azokat 10% biztosíték mellett kikölcsönözhesse. — Az aug. 18—26-iki közgyűlés már e tárgyban a kérelemnek megfelelőleg általában határozott.

13. A zilahi tanoda előljárósága a Polgári-alapítvány évi 624 frt. 12 kr. jövedelme mikint eszközölt felosztásáról jelentést tesz. — Tudásul vétetett.

14. Közmunka- és közlek. miniszterium tudatja, hogy megtette intézkedését az iránt, hogy az egyházi szolgálatban álló személyek (kurátor, harangozó) közmunkákra a megyei tisztségek által ne szoríttassanak. — Megnyugtató tudásul vétetett.

15. Dévai egyház kéri a Fodor-féle alapító levél hiteles másolata leküldését, hogy a fizetni nem akaró örökösöket per útján fizetésre szoríthassa. — Mihelyt az arkhivum átvetetett, leküldetni határozottatott.

16. Dézsi egyház felküldi 1871 évi számadását, feljül vizsgálat végett. — Áttétetik számvevő aa.-hoz,

17. A szilágy-szegi egyház részéről régen felterjesztett kérelmére 748 frt. kárp. kamat kiutaltatott.

18. Számvevő jelentést tesz a makfalvi iskola számadásának megvizsgálásáról. — Tudásul vétetvén, tett észrevételei számadóval közöltetni fognak.

19. Titkár bemutatja az eddig bejött kimutatásokat az államsegély hová lett fordításáról. — Azon esperes aa.-i, kik még fel nem terjesztették, megsürgettetnek. A bejöttek addig csomóra tétetnek.

20. A dézsi egyház — számvevő jelentésére — fel-szólíttatik, hogy 1868-iki eddig fel nem terjesztett száma-dását küldje fel.

TÁRCA.

Pestalozzi.

(Dr. Heppé „Gesch. d. Pedag.“ nyomán.)

(Folytatás.)

1781-ben jelenft meg „Lienhardt und Gertrud“ című műve; ennek előszavában elbeszéli, hogy mily nyomorban élt ő maga is, és hogy e könyvnek célja, egy a nép természeti viszonyaiból kifolyó és valódi érdekeinek megfelelő jobb népnevelést létesíteni.

A legmeghatóbb vonásokkal jellemzi a nép szükségait, melyet ő neki közvetlenül tapasztalni, elég alkalma volt; ezt kell hát legyőzni valahára.

A nevelés alapja — mondja tovább — az édes anyák kezeibe van letéve; s míg a szülői ház nem lesz isten temploma, és a gyermek szíve már itt nem vesz nemes irányt: mind addig socialis viszonyaink regenerálásáról szó sem lehet.

Ezek alap gondolatai, s aztán egy családi képet állít oda Gertrud és Lienhardt személyében.

Pestalozzi e csodaszzerű műve alig lett ismeretes, s már is általános tiszteletnek és elismerésnek tette részesevé a szerzőt; nagy feltűnést okozott, és gyors elterjedést nyert, csak hogy a gyakorlati eredmény még természetesen nem egy hamar mutatkozott.

Pestalozzi ezután is Neu-hofban maradt, és ott még 17 nyomorteljes évet élt át, mely idő alatt két új művet adott még ki.

1798-ban a francia forradalom pusztító szele Sweic-ban is javában dühöngött; a forradalmárok átvonultak a kis hazába, hogy ott is véres nyomokat, gyászos emlékeket hagyjanak hátra maguk után. Pestalozzi ekkor látta és észlelte igazán azt, hogy hová sülyedhet az egyes ember, s maga a társadalom is! Ő hitte, hogy a Jakobinusok ellen — kik az emberiség végleges depravációjára törnek, s a társadalom megfertőztetői — csak a helyes irányu népnevelés az egyedüli óvszer! Most hát elhatározta, végképp szakítani eddigi pályájával, foglalkozásaival; és a nagy eszmétől lelkesülve: iskola-tanító lett.

Le-Grand, egy nemes keblű barátja, volt éppen egyik tagja Helvecia igazgató tanácsának; ennek pártolása

folytán Pestalozzi 1798 szept. 9-én Salz-ban az orsolya szűzek zárdáját iskolává alakítá, melybe a dúló háboruk által árván és nyomorban maradt unterwalden-kantoni gyermekeket befogadta és tanította.

Itt csak hamar 80-ra szaporodott az ilyen árva gyermekek száma, kik éhezve, rongyosan és mindenféle betegségek-től megrongáltatva, menekültek ide. Pestalozzi ott állott a neveletlen gyermekek közt, egyedül, és minden segédkez nyújtás nélkül gondosan ápolta és tanította őket.

A gyermekek különböző életkorúak, s teljesen neveletlenek voltak; ő ott állott — mint maga mondja — közöttök, hangokat adott, és azokat utánoztatta a gyermekekkel; egyedül volt, és így maga sem tudta, hogy minő eredményt tud itt felmutathatni; csak azzal volt teljesen tisztában, hogy mit akarna.

A céllal tehát egészen tisztában volt Pestalozzi, de a roppant munka, — melyet egyedül kellett végeznie — kezeit megkötötték.

1799 junius havában a franciák ismét Helveciába nyomultak, és azon zárdának nagy részét, melyben Pestalozzi intézete volt elhelyezve, kórházzá alakították át; csak egyik szárnyát hagyták meg az épületnek Pestalozzi számára, hol ő 25 gyermekkel megvonult, a többit pedig, kénytelen volt, elbocsátani.

A sors később Burgdorfba (kanton Bern) vetette, hol az alsóbb osztályok tanításával lett megbizva. Itt 1800 őszén több jó barátja és támogatói pártfogása folytán, ismét egy nevelő intézetet állított, s ezen kívül 1801 jan. 1-én közre bocsátá „Wie Gertrud ihre Kinder lehrte“ című művét. E mű egyenesen az anyák számára volt írva, melyben Pestalozzi megkísérti, utasítást adni az anyáknak arra nézve, hogy mikép neveljék és oktassák ök maguk gyermekeiket.

Ez az első neveléstan, mely kizárólag az anyáknak volt szánva; csak hogy — fájdalom — bizony nem sok anya vette magának a fáradságot, tüzetesen foglalkozni e tudományyal, és így nagy részben holt tőke maradt.

„A szegény nép állapotán segíteni“, ez azon eszme, mely által Pestalozzi áthatva, ihletve van, s ennek lelkére méjj befolyást gyakorló ereje mindenik művén szembeötlően meglátszik.

Az anyának a nevelést meg kell kezdeni — mondja,

Pestalozzi — még midőn az emléken csüng kisdede; már akkor oda kell törekedni, hogy minden legkisebb külső benyomást a gyermekkel lehetőleg tisztán, világosan megértessen. Majd haraggal és boszankodással kel ki szerző azon ferde irányu és alaptalan nevelési mód ellen, mely a felsőbb körökben uralg, s a mely nem egyéb, mint lelketlen visszafolytása az emberi természetben rejlő erőknak.

Még egy pár évig működött Burgdorfban, de midőn Napoleon 1803-ban Sweic addigi igazgatási formáját megsemmisítvén, helyébe a kantoni szervezet lépett életbe: a burgdorfi kastély egy fő-hivatalnok lakhelyéül lett átadomítva, és 1804 aug. 20-án Pestalozzinak onnan is ki kellett hurcolkodnia.

Intézetével együtt, elbujdosott München-Buchsenbe, és itt telepedett le ismét; de rövid idő múlva, 1805-ben a Károly által építtetett iverduni intézetbe ment át, melynek igazgatója lett.

Itt nyert Pestalozzi és intézete európai hírnevet: grófok, bárók, szegények, gazdagok, művészek és tudósok egyiránt látogatták intézetét, és oda küldötték gyermekeiket neveltetés végett.

Bod Károly.

(Vége következik.)

„Válasz Kisantal urnak.”

Az „Erdélyi prot. közlöny” 1872 szept. 19-én megjelent 90—38. számában olvasható „Helyreigazítás, védelem” című cikket következőkben kívánjuk helyreigazítani.

A jelen év aug. 18-án, s több napjain tartott egyh. kerületi közgyűlés folyama alatt, egyszerre több hivatalra történvén választás, alólírtak, mint szavazatszedő bizottsági tagok, időnyerés tekintetéből azon választásoknál, melyeknél csak egy névre kellett szavazni, mint p. o. államgondnoki, tanodai gondnoki, tanári sat. állomásokra, a hivatalok különbözősége szerint, külön edényekbe helyezett szavazatok kiszedése alkalmával azon módot alkalmazták, hogy a mig az egyik bizottmányi tag az első edényből a szavazatokat egyenkint kiszedte, és fenhangon felolvasta, jegyzőkönyvre vétette: az alatt a másik bizottsági tag, egy biztos társával, vagy egy közgyűlési tag segítségével, a második edényben levő szavazatokat külön választotta, vagy is, az ugyanazon egy nevet tartalmazó szavazatokat egy csomóba tette, s midőn az első edényből a szavazatok kiszedése és összeszámítása megtörtént, a második edényből a már az ugyanazon nevet tartalmazó szavazatok szerint előre külön választott cédulákat, a külön választott csoportok szerint egyszerre vezettette jegyzőkönyvre, p. o. N.-nek az összeszámított cédulák szerint van enynyi, és N.-nek viszont enynyi szavazata. Ez eljárásban semmi rendellenes, semmi törvénytelen nem volt; sőt ez eljárás mellett az ellenörködést inkább gyakorolhatta, a kinek tetszett, mert a szavazatok a felszámítás után az edénybe visszatétettek, és bárkinek szabadságában állott után-

számítani, ha vajjon helyesen lettek-e a szavazatok összeszámítva, vagy nem? Azon hivatalokra pedig, melyekre egy cédulán több névnek kellett feljegyezve lenni, p. o. a köz- és házassági törvényszékek bíraira, a hetes bizottmány tagjaira, és az állandó igazgató-tanács tanácsosaira beadott szavazatok mind egyenkint szedettek ki és olvastattak fel, és számítottak össze; az igazgató tanácsosok választása tehát, a szavazatok csoportos összeszámítása indokából, mely összeszámítás itten nem volt alkalmazva, kifogás alá nem is jöhet, s cikkirő urnak ezzel ellenkező állítása semmi alappal nem bír.

Ezen választást cikkirő ur még azon okból is megtámadja, mivel a szavazatok kiszedése félbeszakított.

Az állandó igazgató-tanács tanácsosaira augusztus 23-án történt a választás, a beadott szavazatok kiszedése a választó teremben megkezdett, midőn br. Kemény Ferenc ő nmltga a közgyűlésbe feljövén, m. Szacsvai Zsigmond urnak államgondnoki hivataláról lemondását a közgyűlésen tárgyalás alá vette, és a közgyűlés a lemondást elfogadva, az államgondnokságra az azonnali választást elrendelte, és a szavazatszedő bizottmány, elnök ő nmltga gyengélkedő egészsége iránti tekintetből, a közgyűlés tagjainak kívánatára, az állandó igazgató tanácsosságra beadott szavazatok kiszedését félbeszakította; mind a kiszedett, mind a kiszedetlen szavazatokat megszámitotta, a kiszedetleneket a bizottmány elnöke egy iv papirba takarva, nem lévén záros hely, magához vette, s miután az államgondnokságra a választás megtörtént, a szavazat-kiszedést minden egyes szavazatnak fenhangon felolvasása mellett tovább folytatta, bevégezte, és az eredményt még azon napi, aug. 23-iki ülésen bejelentette. Itt sem történt semmi hiba.

Állítja cikkirő ur, hogy aggodalmait a szavazatszedő bizottmány elnökének jelentette volna: de erről sem a bizottmányi elnök, sem a bizottmányi tagok mit sem tudnak, ez merőben valótlan állítás; — ha aggodalmait a bizottmány előtt jelenti, ez bizonyosan mind a meglevő szavazatok, mind a bizottmányi jegyzőkönyv által kimutatja vala, hogy nincsen oka aggodalomra, és ekkor az ezután két nappal, t. i. aug. 25-én, 97. j. k. szám alatt beadott interpelláció talán elmaradott volna. Állításunk minden pontját a bizottmány és egyh. közgyűlés jegyzőkönyvei igazolják. A szavazatszedő bizottmány eljárását a választási teremben számos közgyűlési tag, s mások jelenlétében, teljes nyilvánosság mellett folytatva, eljárásáról azon testületnek, mely által kiküldetve vala, jelentését megtette, az interpellációra, a mint beadatott, rögtön felelt, az az egyh. k. közgyűlés által helyeslő tudomásul vétetett, az interpelláció mellőztetett, és a választás elfogadtatott, törvényesített; a bizottmány hivatalos működését bevégezte, és ha mindezek után cikkirő ur mégis a választásban hibát keresett, e részbeni vádjai a bizottmány eljárását helyeslő, a választást elfogadó és törvényesítő egyh. k. közgyűlés határozata ellen emeltettek.

Kolozsvártt, szeptember 20-án, 1872.

Ince Mihály.

Sárkány Ferenc.

VIDÉKI ÉLETT.

A v.-hunrad-zarándi egyházmegyéből

(Esperesi jelentés a Déván aug. 5-én tartott közgyűlésen.)

(Folytatás.)

III. Lelkemből sajnálom, hogy az iskolai életet illetőleg, nem tehetek ilyen kedvező jelentést.

1. Bácsiban nincs iskola-tanítói állomás, isk. köteles 25—30.

2. Boldogfalván nem volt, kit tanítani.

3. Borbátvizen eddig nem volt, hol tanítani, isk. köteles 6 fiu, 4 leány, = 10; Pujon 6 fiu, 5 leány, = 11, összesen 21. Más iskolába járt 5 fiu, 2 leány, = 7.

4. Brádon isk. köteles 13; nincs kimutatva, hány jár ezek közül iskolába, az iskola összes népessége 46.

5. Brettyén isk. köteles 1 leány, tanítja a pap.

6. Déván nincs iskola-tanító, isk. köteles 20 fiu, 16 leány = 36; nem jár iskolába 6 leány.

7. Algyógyon besorozva van a tanító, isk. köteles 6.

8. Haróban isk. köteles 22 fiu, 21 leány = 43; iskolába járt 17 fiu, 11 leány, = 28. Vizsgára állott 10 fiu, 12 leány, = 23.

9. Hátszegen isk. köteles 7 fiu, 5 leány, = 12; iskolába járt nálunk 4; más iskolába 7, az iskola összes létszáma 6.

10. Hosdátton ürességben van a tanítói állomás, iskola köteles 19 fiu, 13 leány; felsőbb iskolába járt 3 fiu.

11. V.-Hunyadon isk. köteles 6 fiu, 17 leány, = 23; iskolába jár nálunk 11, más iskolába 3, vizsgára állott 26 fiu, 18 leány, = 44; ezekből ref. vallású 3 fiu, 5 leány, összesen 8.

12. Kéménden nincs iskola, isk. köteles 6 fiu, 2 leány, = 8; az idén nem tanultak sehol.

13. Kitiden nincs iskola, isk. köteles 3 fiu, 6 leány, = 9; felsőbb iskolába jár 2 fiu, 1 leány, = 3.

14. Klopotiván nincs iskola, isk. köteles 3 fiu, 1 leány = 4.

15. Körösbányán isk. köteles 17 fiu, 6 leány, = 23; mind jártak iskolába; vizsgára állott összesen 54. Lelkész tanít.

16. Kriscoron isk. köteles 6 fiu, 4 leány, = 10, mind jártak iskolába. Lelkész tanít.

17. Lozsádon isk. köteles 39 fiu, 45 leány, = 84; iskolába járt 27 fiu, 17 leány, = 44. Vizsgakor létszám volt 26.

18. Pestesen isk. köteles 27 fiu, 23 lány, = 50; iskolába járt 17 fiu, 10 leány, = 27. Vizsgakor létszám volt más vallásuakkal 32.

19. Pestényben a filiákbeliakkal együtt isk. köteles 9 fiu, 10 leány, = 19; iskolába járt 2 fiu, 1 leány, = 3; más iskolában tanult 3 fiu, leány 2, = 5, összesen tanult 8.

20. Rákosdon isk. köteles 23 fiu, 31 leány, = 60; ezek közül felekezeti iskolákban tanult 21 fiu, 23 leány, = 44. Községi iskolába járt 8 fiu, 4 leány, = 12; ösz-

szesen tanult 56. Vizsgakor létszám volt 15 fiu, 13 leány, = 28.

21. Rápolton isk. köteles 16 fiu, 12 leány = 28; iskolába járt 11 fiu, 8 leány = 19. Vizsgakor létszám volt 7 fiu, 10 leány = 17.

22. Solymoson nincs iskola, isk. köteles 2 fiu, 5 leány = 7.

23. Tordoson isk. köteles 13 fiu, 3 leány = 21; iskolába járt 10 fiu, 8 leány = 18; másutt tanul 1 fiu, 2 fiu nyomorék. Vizsgakor létszám volt 14 fiu, 9 leány = 23, más vallásuaktól is.

24. Szászvároson isk. köteles 43 fiu, 36 leány 79; iskolába járt 42 fiu, 35 leány = 77; ezen kettő azért nem járt iskolába, mert a szülőikkel elköltöztek a városból. Leányiskolánk létszáma a vizsgakor volt 49.

Csináljunk egy kis statisztikai számítást. Egyházmegyénkben, a fönnebbieket szerint, az iskola-kötelesek összes létszáma teszen 614. Ezek közül iskolázásban részesült fiu és leány összesen 390, iskolázatlan maradt tehát 224. Tehát iskolázásban részesült $63\frac{1}{2}\%$, iskolázatlan maradt $36\frac{1}{2}\%$.

Fennálló és tanítókkal ellátott iskoláinknak összes létszáma, más vallásuakkal együtt, volt 404, a nyári vizsgák alkalmával, mely létszám az év folytán, főleg a téli hónapokban, felemelkedett volt 506-ra.

Akadályai voltak az iskolázásnak: 1. Három egyházközségünkben volt ürességben az iskola-tanítói állomás' meiyeknek betöltése még eddig nem volt lehető.

2. Egy pár egyházközségünk van olyan, a melyekben nem vagyunk képesek tanítói állomást tartani feun. Ezekre nézve, későbbben szerencsém lesz, megtenni indítványomat.

3. Legfőbb és szinte legyőzhetetlen akadály volt eddig a szülőknek hideg részvétlensége az iskolázás iránt, a melyet még a polgári hatóság segedelmének igénybe vétele által se győzhettünk le mindeddig.

Remélem azonban, hogy ha ezen a téren se lankadunk, hanem összesített erővel fogunk törekedni fölmelegíteni a hidegséget, fölvilágosítani az elfogultakat, s így elhárítani az akadályokat: kedvezőbb eredményt fogunk felmutathatni.

Dáné István.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= E számunkkal bezárjuk ez évnegyedet, melyre az illetőséget, a „Prédikátori tárból“ eső három ivet, csak jövő számunkkal veszik olvasóink. Midőn ezt jelentjük, egyszersmind szívesen felkérjük, hogy az előfizetési összegeket beküldeni sziveskedjenek.

= A kultusz-miniszter tudomásul adta, hogy a kolozsvári egyetem megnyitása november 1-ig elhalasztott. Akkor sem lesz késő. A tanári kinevezések folyó hó 22-én terjesztettek ő felsége elé, s így egy pár nap alatt olvasni fogjuk a hivatalos közlőny élén azon neveket, melyek hivatva lesznek, megvetni azon alapot, melyen pa-

lota épülhet a magyar kultúra számára, vagy kunyhó marad-e igen hosszú időre. Mi a legjobbat hisszük, reméljük; mert ha csak tíz olyan férfit nyer egyetemünk, kik a tudomány színvonalán állanak, vagy azt éppen előbb vinni képesek, már ez egyetem felállítása nem volt hiában való munka. Enynyi ember pedig csak mindig akad még ez országban.

= (Iskolai értesítés), A bethleni állami elemi népiskolában az 1872^{2/3}-ik iskolai évre a tanköteles fiú- és leánygyermek beiratása és felvétele az ideiglenes tanhelyiségben, mélt. gróf Bethlen Sándor ur udvarában, jelen év október hó 1-ső napjától 6-ig, az iskola ünnepélyes megnyitása pedig, s az előadások megkezdése azon hó 7-én d. e. 10 órakor fog megtörténni. Miről, azzal a hozzáadással van szerencsém értesíteni az érdeklődő közönséget, különösen a bethlenvidéki szüléket, hogy ez iskolában sem tandíj, sem beiratási díj nem fizetetik, itten minden gyermek ingyen iskoláztatásban részesül. Bethlen, szeptember hó 22-én, 1872. Szabó Sándor, a bethleni állami népiskola igazgató tanítója.

= (Pályázat,) segédlelkésséggel összekötött tanári állomásra. A bukaresti helv. hitv. magyar egyházban pályázat nyitattik egy segédlelkésséggel összekötött tanári állomásra, melynek elfoglalója ugyanis a lelkésznek máshol, vagy másnemű papi teendőkkel elfoglaltatása esetében, csak néha-néha végezend lelkészi szolgálatot; kiváltképpen teendője leendő pedig az elemi népiskola felső osztályaiban naponként (szombatot kivéve) 5 órán tanítani. Tannyelv magyar. Évi fizetés: 96 cs. k. arany, melyet havi részletekben, minden hónap végén kap, és lakásul a parokhián egy kis szoba. Kilátásba tétetik, hogy iskolánk erősödése folytán, egy pár év múlva e fizetés tetemesen javittatik. A bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok az iskolai választmány alóli elnökéhez november 1-ig beküldendők. A megválasztott sürgöny útján értesítettetni, s megérkezésekor utiköltség fedezéséül 4 arannyal segítettetni fog. Románia, Bukarest, 1872. szeptember 13-án. Kántor Lajos, ref. lelkész, s a választmány elnöke.

= Fölkérettünk e felhívás közlésére. A „Kis Ujság“ a közelgő iskolai évvel új folyamába lép, s e negyedik évi új folyam első száma, október 1-én jelenik meg. A „Kis Ujság“ harmad éves fennállása alatt, a szülők, tanítók és a gyermekvilág előtt közkedvességben részesült, a fejlettebb koru 10—14 éves gyermekei komoly és jóirányu olvasmányokkal látván el. A folyóirat 32 oldalon 10—12 gyönyörű képpel s 15—20 önálló cikkel jelenik meg, (tehát egy egész könyvet ad ki minden füzet.) Előfizetési ár: egy egész iskolai évre 3 frt., negyedévre, három óra 1 frt. Szülék! kik gyermekeitek sorsát szívóteken viselitek, ne csak játékkal, de jó, nekik való olvasmányokkal is lássátok el azokat. A játék szétromlik, de a könyv megmarad. Tanítók, igyekezzetek iskoláitokban egy kis könyvtárt állítani, mely-

ből a növendékek szellemi táplálékot merithessenek, s a kis könyvtárból kivett olvasmányokkal, szüleikkel is megkedveltessék az olvasást. A „Kis Ujság“ tartalmas, könyv alakú füzeteivel, már magában képes a könyvtárt megalapítani, s tehát mint ilyen, különösen méltó a pártolásra, mert módot nyújt, a könyvtár alapjának pár forinttal megvetésére.

= Az ó-katholikusok a napokban tartottak egy kongresszust Kölnben, melyben több, mint 3,000 ember vett részt, s melyben elhatározott: hogy az államoktól védelmet és segílyt kérnek; szükségesnek mondták ki a polgári házasságot, s hogy az anyakönyvek vezetése polgári hivatalnokokra bizassék. E mozgalom vezetésére bizottságokat neveztek ki különböző városokba, s végre elhatározott „az összes keresztyén hitfeleketek egyesítésének útját egyengetni.“ Véleményünk szerint, ezzel aztán egy oly ingoványos lépés lett, mely utóvégre is elvész a homokban, és megsemmisül. A ki sokat markol, keveset szorít. Egy akól, egy pásztor, mint ideális cél, felséges; de hogy valaha megtestesüljen, arra nincs kilátás; és határozottan ellene mond a historia csak úgy, mint a pszichologia. És így, az ó-katholikusok, ha ugyan össze nem olvadnak az infallibilistákkal, maradnak egy új szekta. Sem több, sem kevesebb. Egy forgács, melyet a rothadt törzsről lehasított az idő szelleme. Ez is jobb a semminél!

KÖRÖZTETIK.

938—1872.

N. enyedi egyházmegyénkben a csucs-koppándi lelkészi állomás, javadalmai a következők:

1. Kanonika porció, melynek jövedelme 230 frt. o. 6. van becsülve,

2. Kézpénzben tűzi fára 25 frt.

3. 40 kalongya őszgabona, 80 frt.

4. 18 véka őszgabona, 18 frt.

5. 90 véka szemes törökbuza, 72 frt.

6. 45 veder must, 45 frt.

Ehez járul még Koppándon 3 hold első osztályu föld haszonélvezete.

A lelkész köteles, Koppándon rendszeresen tanítani az iskolában; a tanítványok száma 40—50, kiktől tandíjban számíthat 40—50 véka szemes törökbuzára.

Pályázati határnap november 15-ike,

A folyamodványok nagy-enyedi esperes nt. Basa Mihály aa. hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 19-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.